N°. 246. 1860.

NEDERLANDSCHE STAATS-COURANT.

De prijs dezer Courant met het Bijblad is f 30 in het jaar; die van de Courant alleen f 20 en die van het Bijblad alleen f 15.

De prijs der advertentien is 25 cents voor den regel bij iedere plaatsing, buiten de zegelgelden en briefporten.

WOENSDAG 17 OCTOBER.

Bij deze Courant behoort een Bijvoegsel.

NEDERLANDEN.

Bij besluit van 14 October 1860, n°. 48, heeft Zijne Majesteit goedgevonden tot burgemeester der gemeente Scherpenzeel te herbenoemen *O. P. Bennewitz.*

Bij besluit van 14 October 1860, n°. 49, heeft Zijne Majesteit goedgevonden, aan *W. A. de Favauge*, op zijn verzoek, eervol ontslag te verleenen als burgemeester der gemeente Haaften.

Bij besluit van 14 October 1860, n°. 53, heeft Zijne Majesteit goedgevonden tot lid der provinciale commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in Limburg te benoemen *C. H. G. H. Leurs*, doctor in de genees-, heel- en verloskunde te Roermond, en zulks ter vervanging van wijlen den heer dr. J. Beckers.

Bij besluit van den 14den October 1860, n°. 52, heeft Zijne Majesteit goedgevonden:

1°. aan de nagemelde officieren bij de dienstdoende schutterijen, op hun verzoek, eervol ontslag te verleenen, te weten:

bij de dienstdoende schutterij te Amsterdam:

aan mr. *H. W. G. Ras*, als 1ste luitenant;

bij de dienstdoende schutterij te Amersfoort:

aan *G. D. Sutherland*, als 2de luitenant;

2°. te benoemen:

bij de dienstdoende schutterij te 's Gravenhage:

tot kapitein, jhr. mr. *P. Caan*, thans 1ste luitenant;

tot 1ste luitenants, mr. *C. A. van der Kemp* en *A. G. van Poeteren*, thans 2de luitenants;

tot 2den luitenant, mr. *S. M. S. de Ranitz*, thans schutter;

bij de dienstdoende schutterij te Amersfoort:

tot 2den luitenant *G. A. van Werkhoven*, thans schutter.

Bij besluit van den 14den October 1860, n°. 64, is 's Konings adjudant in buitengewone dienst *C. P. Schimpf*, generaal-majoor bij de landmagt in Nederlandsch Indie, thans met verlof hier te lande, op het daartoe door hem gedaan verzoek, een eervol ontslag verleend uit Zr. Ms. militaire dienst, onder toekenning van pensioen.

Met Zijner Majesteits goedkeuring is door den Nederlandschen consul in Algerie tot zijnen vice-consul te Oran benoemd de heer *L. Garavini.*

Met Zijner Majesteits goedkeuring is door den Nederlandschen consul te Tunis tot zijnen consulairen agent te Souse benoemd de heer *B. Mainetto.*

BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

ITALIE.

Het in ons vorig nommer vermelde manifest van Koning-Victor Emanuel luidt aldus:

» *Aan de bevolking van zuidelijk Italie.*

» In dit voor de geschiedenis des vaderlands en voor Italie's lot plegtige oogenblik wend ik mij tot u, bevolking van zuidelijk Italie, welke, na de bij u bestaande orde van zaken in mijnen naam veranderd te hebben, deputatien, bestaande uit personen van alle volksklassen, uit regterlijke ambtenaren en gemeenteraadsleden, tot mij zendt, om van mij herstelling van orde en vrijheid onder u en vereeniging met mijn rijk te vragen.

» Ik wil u aanwijzen welk denkbeeld mij tot rigtsnoer strekt, welke pligten mijn geweten mij voorschrijft voor het geval dat ik door de Voorzienigheid op Italie's troon geplaatst word. Na groote rampspoeden heb ik den troon beklommen. Mijn vader heeft mij een schoon voorbeeld gegeven door afstand van de kroon te doen ten einde zijne eigene waardigheid en de vrijheid zijns volks te behouden. Karel Albert is met de wapenen in de hand gevallen en in ballingschap gestorven. Zijn dood heeft het lot van mijn geslacht nog naauwer verbonden aan dat van het Italiaansche volk, hetwelk sedert zoo vele eeuwen het gebeente zijner ballingen in alle vreemde landen heeft achtergelaten als een bewijs van ons regt tot terugvordering van het erfgoed van ieder van de natien, welke door God in deze landpalen zijn geplaatst en onderling dezelfde taal spreken.

» Ik heb dat voorbeeld gevolgd en de nagedachtenis mijns vaders is altijd mijne leidster geweest.

» Tusschen de kroon en mijn gegeven woord moetende kiezen, was de keuze voor mij niet twijfelachtig. De volksvrijheid heb ik in eenen voor haar niet zeer gunstigen tijd bevestigd; en alzoo handelende, verlangde ik dat zij in de zeden des volks diepe wortelen zou schieten; ik heb het zonder aarzelen gedaan, omdat het aan de natie welgevallig was. Niettegenstaande de aan Piemont gegeven vrijheid is het erfdeel, waarop mijn doorluchtige vader aan alle Italianen vooruitzigt heeft gegeven, naauwgezet ontzien. Door de vrije keuze van vertegenwoordigers, door het volksonderwijs, de groote openbare werken, de vrijheid van handel en nijverheid, heb ik de welvaart mijns volks trachten te verhoogen.

» Ik wil dat de katholijke godsdienst worde geëerbiedigd met behoud altoos van gewetensvrijheid voor een iegelijk, en dat de burgerlijke overheid openlijk wederstand biede aan die hardnekkige en twiststokende partij, welke zich als den eenigen vriend en beschermer der troonen voordoet, maar die in den naam van God de koningen wil beheerschen en den scheidsmuur harer hartstogtelijke onverdraagzaamheid tusschen den vorst en het volk wil plaatsen. Die wijze van regeren kon voor het overige van Italie geene andere dan eene noodlottige uitwerking hebben.

» De eendragt tusschen den vorst en het volk in het streven naar nationale onafhankelijkheid, de burgerlijke en politieke vrijheid, de vrijheid van het parlementaire spreekgestoelte en van de drukpers, het leger hetwelk dezer dagen Italie's militaire overleveringen onder de driekleurige vaan heeft doen herleven, zullen Piemont tot den vaandeldrager en den arm van Italie maken.

» De kracht mijns gouvernements is niet de vrucht van eene geheime staatkunde maar van den invloed der denkbeelden en der publieke opinie. Alzoo heb ik in het onder mijnen schepter vereenigde gedeelte van het Italiaansche volk de gedachte kunnen levendig houden aan eene opperste leiding der natie, waaruit voor de nog vaneen gescheiden gewesten eene dergelijke vereeniging tot éénе natie moest voortkomen.

» Italie heeft getoond op de hoogte van mijn denkbeeld te zijn, toen het mijne soldaten nevens die der twee groote mogendheden van het Westen naar de velden van de Krim zag trekken. Ik wilde voor Italie het regt verwerven om deel te nemen aan de besluiten en al wat verder Europa's belangen aangaat.

» Op het Parijsche Congres konden mijne gelastigden voor de eerste maal uwe jammerkreten aan Europa doen hooren; en er werd bewezen dat Oostenrijks overwigt in Italie voor Europa's evenwigt nadeelig was, en dat Piemonts onafhankelijkheid en vrijheid groot gevaar liepen indien het overige van Italie niet aan den invloed des buitenlands wierd onttrokken.

» Mijne grootmoedige bondgenoot, Keizer Napoleon III, begreep dat Italie's zaak de groote natie, welke hij regeert, waardig was; en het nieuwe tijdvak, hetwelk ons vaderland wachtte, werd met eenen regtvaardigen oorlog aangevangen. De Italiaansche soldaten streden dapper nevens Frankrijks onverwinnelijke legerscharen. De vrijwilligers, uit al de gewesten en door al de geslachten van Italie gezonden om onder de banier van Savoye's kruis te dienen, waren een bewijs dat ik door gansch Italie bekleed was met het regt om in deszelfs naam te spreken en te strijden.

» Redenen van staat hebben aan den oorlog een einde gemaakt, doch niet aan zijne uitwerkselen, welke zich laten verklaren uit den onveranderlijken zamenhang die er tusschen de gebeurtenissen onderling alsmede in de denkbeelden der volken bestaat.

» Ware ik behebt geweest met dat eerzuchtig streven hetwelk aan mijn geslacht wordt toegedicht en hetwelk bestaat in zich telkens naar de tijdsomstandigheden te voegen en te plooijen, dan zou ik mij met de verwerving van Lombardye tevreden hebben gesteld; doch ik had het edele bloed mijner soldaten niet voor mij, maar voor Italie vergoten.

» Ik had de Italianen te wapen geroepen; eenige Italiaansche gewesten hadden hunne regering veranderd, om te kunnen helpen in den strijd voor de onafhankelijkheid, welke door hunne souvereinen werd gewraakt. Sedert den vrede van Villafranca hebben die gewesten bescherming van mij gevraagd tegen pogingen tot herstelling der voormalige regeringen.

» Waren de in Midden-Italie voorgevallen gebeurtenissen het gevolg van den oorlog waartoe wij de bevolking hebben opgeroepen, en zou het stelsel van buitenlandsche tusschenkomst in Italie voor altijd worden ter zijde gesteld, dan behoorde ik aan die bevolking het regt toe te kennen om haren wensch door eene vrije en regelmatige stemming te uiten, en moest ik haar in het genot van dat regt beschermen.

» Ik heb de door mij in die gewesten aangestelde overheden teruggeroepen, en daarop hebben zij zich zelven een regelmatig bestuur gegeven; ik heb mijne troepen van daar verwijderd, en zij hebben zich eene regelmatige krijgsmagt gevormd; en onder de hoede van de eendragt en van alle burgerdeugden hebben zij zulk eene mate van kracht en goeden naam verworven, dat zij niet anders meer dan door buitenlandsch wapengeweld zouden hebben kunnen worden overwonnen.

» Dank hebbe het gezond verstand der bevolking van Midden-Italie, is het monarchale beginsel er stevig gevestigd geworden en is de vreedzame beweging der bevolking door de monarchie op zedelijke wijze getemperd. Zoo is Italie in de schatting der beschaafde natien gestegen, en is aan Europa het bewijs geleverd dat de Italianen geschikt zijn om zich zelven te besturen.

» De aanhechting van Midden-Italie aannemende wist ik, op welke

bezwaren van Europeschen aard ik zoude stooten; maar ik had in de proclamatie, waarin ik den oorlog aankondigde, mijn woord aan de Italianen gegeven, en ik moest mijn woord gestand doen. Laat hen, die mij in Europa van onvoorzigtigheid beschuldigen, mijn gedrag met kalmte beoordeelen. Wat zou Italie geworden zijn, wat zou het nog worden, wanneer de monarchie buiten staat ware te voldoen aan de behoefte der natie aan vernieuwing van haar volksbestaan?

» Door de aanhechting heeft de nationale beweging, wel niet eenen anderen aard, maar toch nieuwe vormen bekomen. Daar ik die edele en schoone gewesten aannam, welke mij door de bevolking gegeven werden krachtens haar regt om over zich zelve te beschikken, moest ik de toepassing van dat beginsel eerlijk erkennen; het stond mij niet vrij, de mate der toepassing van mijne bijzondere belangen en geneigdheden afhankelijk te stellen. Krachtens dat beginsel heb ik voor Italie's welzijn het zwaarste offer gebragt hetwelk van mij kon worden gevergd, door twee edele gewesten van het rijk mijner voorzaten af te staan.

» Aan de Italiaansche vorsten, welke verkozen hebben mijne vijanden te zijn, heb ik altijd welgemeenden raad gegeven, met het vaste voornemen om, zoo die raad niet baatte, het gevaar, hetwelk hunne verblindheid voor de troonen deed ontstaan, te gemoet te treden en mij naar Italie's wil te voegen. Ik had te vergeefs vóór den oorlog den Groothertog van Toscana mijn bondgenootschap aangeboden. Ik had den Priestervorst, dien ik als het hoofd van de godsdienst mijner voorzaten en mijns volks eerbiedig, na het herstel des vredes aangeboden Umbrie en de Marken als zijn stedehouder te besturen. Het is klaarblijkelijk, dat die gewesten, welke alleen met hulp van buitenlandsche huurlingen in bedwang werden gehouden, vroeg of laat tot revolutie overgeslagen zouden zijn, indien zij niet het door mij voorgeslagen leekenbestuur als waarborg ontvingen.

» De raadgevingen, welke Koning Ferdinand van Napels jaren lang van de mogendheden heeft ontvangen, zal ik niet herinneren; de in het Parijsche congres over zijne regering uitgesproken oordeelvellingen stemden de bevolking natuurlijk voor eene verandering van regering, voor het geval dat de klagten der publieke opinie en de stappen der diplomatie vruchteloos bleven. Aan zijnen opvolger heb ik doen aanbieden een bondgenootschap voor den strijd tot Italie's vrijmaking aan te gaan; maar ook toen vond ik de gemoederen vreemd aan elke Italiaansche geneigdheid en de geesten verblind door den hartstogt.

» Het was zeer natuurlijk, dat de in Noord- en Midden-Italie voorgevallen gebeurtenissen de gemoederen in Zuidelijk Italie meer of min in beweging bragten. Op Sicilie is de opgewondenheid der gemoederen tot openlijken opstand overgeslagen. Er werd daar voor de vrijheid gestreden, toen een koen krijgsman, aan Italie en aan mij innig verknocht, de generaal Garibaldi, ter hulp toeschoot. De strijders waren Italianen; ik kon, ik mogt hen niet weêrhouden.

» De val van het Napelsche gouvernement heeft de waarheid, waarvan mijn hart reeds doordrongen was, gestaafd, namelijk dat voor de koningen de liefde, voor de regeringen de achting hunner volken onmisbaar is.

» In de Beide Sicilien is de nieuwe orde van zaken in mijnen naam gevestigd. Doch eenige maatregelen hebben vrees doen ontstaan, dat de door mijnen naam aangeduide staatkunde niet juist in toepassing zou worden gebragt; gansch Italie is beducht geworden dat achter den rug van eenen bij het volk beminden held, van eenen man van antieke braafheid, weder voet wierd gegeven aan eene partij, welke bereidvaardig is om aan de hersenschimmen harer eerzuchtige dweeperij de aanstaande zege der natie op te offeren.

» Al de Italianen hebben zich tot mij gewend met verzoek om dat gevaar af te wenden. Het was mijn pligt het te doen; in den gegeven staat van zaken ware het geene gematigdheid of wijsheid, maar zwakheid en onbedachtzaamheid, indien ik verzuimde de nationale beweging, waarvoor ik aan Europa verantwoording schuldig ben, met vaste hand te leiden.

» Ik heb mijne soldaten de Marken en Umbrie doen binnentrekken, en dat zamenraapsel van lieden uit alle landen en van alle talen doen verdrijven, hetwelk daarheen was zamengevloeid, eenen nieuwen en zonderlingen vorm van buitenlandsche tusschenkomst, en wel den ergste van alle uitmakende.

» Ik heb de vestiging van het Italie der Italianen verkondigd; en ik zal nooit gedoogen dat Italie het nest worde van politieke secten, uit alle hoeken der aarde elkander op onzen bodem bescheidende, om er plannen tot reactie of tot vestiging van de algemeene heerschappij der volksmenners te beramen.

» Bevolking van Midden-Italie, mijne troepen komen onder u de orde bevestigen. Ik kom niet om u mijnen wil op te dringen, maar om uwen wil te doen eerbiedigen. Gij zult dien wil vrijelijk kunnen uiten; de Voorzienigheid, die elke regtmatige zaak beschermt, zal u ingeven hoe gij stemmen moet.

» Hoe ernstig ook het voorkomen der gebeurtenissen is, ik verwacht kalm het oordeel van het beschaafde Europa en van de geschiedenis, omdat ik de innige bewustheid heb van mijnen pligt als Koning en als Italiaan te vervullen. Mijne staatkunde zal welligt niet onnuttig zijn om in Europa den vooruitgang der volken met de bestendigheid der monarchien te doen zamengaan. Ik heb althans de zekerheid, dat ik in Italie een einde aan het tijdvak der revolutien maak.

» Gegeven te Ancona den 9den October 1860.

» VICTOR EMANUEL.
» FARINI."

— De Parijsche *Patrie* deelt als een te Turyn verspreid gerucht mede, dat het Sardinische gouvernement, ten einde het heethoofdige gedeelte der bewegingspartij tevreden te stellen en oneenigheid te voorkomen, zich heeft verbonden om over zes maanden Venetie aan te vallen, in geval het alsdan nog niet op den weg van onderhandeling gelukt zou zijn, dat gewest aan Oostenrijks heerschappij te onttrekken.

Een ander ministerieel blad van Parijs, de *Constitutionnel*, zegt in zijn nommer van gisteren, dat Oostenrijk, wat er ook beweerd worde, niet gezind schijnt te zijn om den Mincio over te trekken.

— Men leest thans in het Napelsche regeringsblad het besluit van den dictator betreffende de volksstemming. Alle burgers van het vaste land van Napels, welke den ouderdom van 21 jaren bereikt hebben en in het volle bezit der burgerlijke en politieke regten zijn, worden daarbij opgeroepen om op den 21sten dezer maand *ja* of *neen* te zeggen op deze verklaring: » Het volk wil één ondeelbaar Italie onder de constitutionele regering van Victor Emanuel en van zijne wettige afstammelingen."

Verder behelst het besluit bepalingen tot regeling van de wijze waarop de stemmen uitgebragt en opgenomen zullen worden. Deze bepalingen schijnen mede te brengen dat het geene geheime stemming zal zijn.

Op Sicilie heeft de prodictator Mordini bekend gemaakt dat de vertegenwoordigende vergadering des eilands zou bijeen komen, om te overwegen of de vraag der aanhechting door eene algemeene volksstemming of wel door eene stemming van zekere klassen van ingezetenen zou moeten worden beslist.

— In eene den 6den dezer te Caserta uitgevaardigde proclamatie zegt Garibaldi onder anderen: » Te wapen, mannen van het schiereiland! Gij hebt vier maanden tijd om u voor den strijd te oefenen. In de vijfde maand van hier, in Maart 1861, zal de lofzang der vrijheid en der wedergeboorte over geheel Italie weergalmen."

— Den 10den dezer zijn drie bataillons Sardinische troepen te Caserta aangekomen en er onder het bevel van den generaal Bixio, eenen adjudant van Garibaldi, geplaatst. De strijd stond toen in de omstreken sedert eenige dagen nagenoeg stil; de troepen van den Koning van Napels waren meestal binnen Gaëta en Capua getrokken; en men verwachtte, dat zij spoedig eene capitulatie zouden sluiten.

— Volgens berigt uit Turyn van den 10den dezer bevond de generaal de Lamoricière zich toen te Genua en zou hij zich den 12den van daar naar Rome begeven om den Paus verslag en rekenschap van den afloop van den veldtogt te doen, en eenige dagen later naar Frankrijk terug te keeren. Hij heeft zich, gelijk men weet, bij de capitulatie verbonden om in de eerstvolgende twaalf maanden de wapenen niet tegen Sardinie te voeren.

— Het gerucht van de terugroeping van het Russische gezantschap uit Turyn wordt in berigten uit die stad ten stelligste tegengesproken, met bijvoeging dat de heer von Stackelberg, Ruslands gezant, welke eenige maanden geleden Turyn met verlof heeft verlaten, terstond na de bijeenkomst te Warschau naar zijnen post zal terugkeeren.

FRANKRIJK.

In den officielen Franschen *Moniteur* van gisteren is het volgende medegedeeld:

» Zijne Excellentie de heer Sacconi, de nuntius van den Heiligen Apostolischen Stoel, op het punt staande om zich voor eenige weken met verlof naar Rome te begeven, verzocht de eer om vóór zijn vertrek den Keizer zijne hulde aan te bieden; hij is alzoo den 14den dezer door Zijne Keizerlijke Majesteit in een bijzonder gehoor ontvangen.

» Eenige buitenlandsche dagbladen spreken bij voortduring van eene telegraphische depêche, welke de Fransche gezant te Rome aan den generaal de Lamoricière zou hebben gerigt om hem onverwijlden bijstand van de Fransche troepen toe te zeggen. Wij verklaren uitdrukkelijk, dat die depêche niet bestaat. Onze gezant zou zulk eenen stap niet eigenmagtig hebben kunnen doen. Hij heeft eenvoudig aan den Franschen consul te Ancona eenen brief geschreven, ten einde dezen in staat te stellen om valsche geruchten tegen te gaan met de verzekering dat de inval der Sardiniers in den Kerkelijken Staat, wel verre van met magtiging van 's Keizers gouvernement te geschieden, door hetzelve grootelijks werd afgekeurd.

» Wij zullen hierbij voegen, dat destijds onze in den Kerkelijken Staat gelegerde krijgsmagt slechts uit twee regementen infanterie bestond, en dat aan vermeerdering harer sterkte nog niet gedacht werd. Hoe zou dan de Fransche gezant aan den generaal de Lamoricière bijstand hebben kunnen toezeggen, dien het hem uit den aard der zaken onmogelijk was met den door de omstandigheden vereischten spoed te verleenen?"

NASCHRIFT.

WILNA, 13 October. De Keizer van Rusland is hier aangekomen en met groote geestdrift ontvangen.

WEENEN, 16 October. De *Oesterreichische Zeitung* zegt dat de graven Nadasdy en Thun besloten hebben hun ontslag uit het ministerie te nemen.

LONDEN, 15 October. Volgens berigten uit Shanghai van 19 Augustus hadden de opstandelingen den vorigen dag eenen aanval op die stad gedaan, doch waren zij teruggeslagen; door de vreemde ingezetenen was een corps vrijwilligers opgerigt. De Engelsche en Fransche troepen waren te Pehtang geland, en hadden de forten bezet die zij verlaten vonden. Den 12den hadden zij het kamp der Tartaren aangetast en dezen verdreven, waarna zij tot de Taku-forten voortgerukt waren. De aanval zou waarschijnlijk den 15den Augustus plaats hebben; de Chinezen maakten zich gereed om tegenstand te bieden.

PARIJS, 16 October. De *Moniteur* geeft een berigt uit Pehtang van 8 Augustus, houdende dat de geallieerde troepen die stad en de forten zonder tegenstand te ontmoeten bezet hebben, en zich gereed maakten om tegen de forten van den Peiho op te rukken.

TRIËST, 15 October. Berigten uit Corfu van den 12den melden dat men aldaar eene Engelsche vloot onder het bevel van eenen admiraal verwachtte, welke gedurende den winter in die wateren zou verblijven om een wakend oog op de Adriatische zee te houden.

TURYN, 15 October. Koning Victor Emanuel is te Giulia-Nova op Napelsch grondgebied aangekomen en door de bevolking met geestdrift ontvangen. De graaf de Villamarina had den Koning aan de grenzen ontvangen.

Volgens berigt uit Napels van den 14den blijven de prodictator en het ministerie aan het bewind, en is de heer Crispi verwijderd.

MARSEILLE, 15 October. Wij hebben berigten uit Napels van den 9den ontvangen. Daar Mazzini geweigerd had de stad te verlaten, had de prodictator de oprigting van clubs verboden; hij had voorts den bevelhebber der nationale garde ontslagen en aan Louis Blanc verboden nationale werkplaatsen te stichten. Het corps diplomatique had geprotesteerd tegen het besluit waarbij aan de moeder van den koningsmoordenaar Milano een pensioen is verleend. Garibaldi had Messina en Gaeta in staat van blokkade verklaard. De Fransche admiraal le Barbier de Tinan heeft geweigerd de blokkade te erkennen. De Fransche stoomboot *Proteus* is reeds genomen.

— Volgens berigten uit Rome van den 11den had de generaal Goyon drie regementen afgezonden om Viterbo en het grondgebied van St. Petrus even als in 1819 te bezetten. De Sardinische commissaris te Viterbo, hertog Cesarini, heeft daartegen geprotesteerd, maar toch de stad verlaten. De generaals Lamoricière en Schmidt werden te Rome verwacht.

TURYN, 16 October. Het pauselijke gouvernement, weder meester van Viterbo geworden zijnde, heeft er vele ambtenaren afgezet, waardoor het aantal uitwijkende ingezetenen toenam. De commissaris-generaal van het Sardinische gouvernement neemt de noodige maatregelen om de uitgewekenen te ondersteunen.

MUNCHEN, 16 October. Een door de *Münchener Zeitung* medegedeeld telegram uit Turyn van den 15den meldt, dat er, tot groote ontsteltenis van het Sardinische ministerie, door den gezant van Pruissen en dien van Rusland formele protesten tegen den intogt der Sardiniers in het Napelsche grondgebied zijn ingediend, zullende de Russische gezant zijne reispassen vragen indien op dat protest niet wierd acht geslagen.

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

'sGRAVENHAGE, *den 16den October* 1860.

In de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van heden zijn voortgezet de beraadslagingen over de conclusie van het verslag der commissie tot onderzoek van de stukken door de Regering overgelegd met betrekking tot de regeling van de gouvernements-suikercultuur en in het bijzonder van het contract Pangka.

De beraadslagingen, welke over het eerste deel der conclusie, door de meerderheid der commissie voorgesteld en luidende:

» 1°. de Kamer, na kennis genomen te hebben van de » algemeene grondslagen, naar welke de gouvernements-suikercultuur, alsmede de fabricatie van suiker op Java wordt in stand gehouden", *handhaaft* haar besluit van 11 Mei jl., waarbij zij heeft verklaard van oordeel te zijn: » dat er behoefte bestaat om de regels voor de uitgifte van cultuurcontracten in Nederlandsch Indie te stellen door de wet";"

in de zitting van gisteren niet waren afgeloopen, werden heden hervat door den heer Mijer, die aantoonde welk verschil van gevoelen er steeds bestond omtrent de werking van het cultuurstelsel en de magt om daarin wijzigingen te brengen. De beraadslagingen in de Kamer bewezen dit voldoende. Aan vroegere discussien had hij geen deel genomen; hij meende vrijheid te hebben om ook zijne zienswijze dienaangaande mede te deelen. De onpartijdigheid bragt dit mede; de vorige aangenomene motie van orde drukte toch alleen de gevoelens van de meerderheid der leden uit: de Minister van Kolonien had zich verklaard tegen de aanneming van het denkbeeld om de zaak bij de wet te regelen, en de zaak geregeld gelijk nu bekend was, de mogelijkheid van verbetering niet daarbij afsnijdende. Teleurstelling mogt nu bij sommigen zijn ontstaan, maar dit mogt niet beletten de zaak grondig te onderzoeken, of werkelijk niet in verband met het voorschrift van het regeringsreglement gehandeld was. Het verslag der Commissie ging uit van het denkbeeld dat, naar aanleiding van het vroeger voorgevallene, behoefte bestond om het punt bij de wet te regelen. Omtrent de verbindbaarheid van motien van orde wilde hij zich niet verder uitlaten, maar meende dat de Minister zich niet gebonden moest achten door eenige motie, wanneer dit met zijne overtuiging streed. De Kamer mogt haar oordeel uitspreken, maar deelde de Regering in dat gevoelen niet, dan moest zij zelfstandig genoeg zijn, om naar eigen overtuiging, vooral in koloniale aangelegenheden, te handelen.

Hij ging daarop na, welke vrijheid er voor de Regering volgens de bepalingen van het regeringsreglement bestond, om hierin te werk te gaan, en trad daarbij in een onderzoek van de wijze waarop art. 56 van dat reglement was vastgesteld, en in welken zin dit alzoo moest worden opgevat. De zaak werd beschouwd, volgens de ervaring van deskundigen, en van mannen van gezag in koloniale zaken, en hier had hij vooral het oog op den heer Baud, niet vatbaar te zijn voor regeling bij de wet. De gevoelens van den laatstgenoemden staatsman deed hij met betrekking tot dit onderwerp en in het bijzonder van het cultuurstelsel uitkomen. Deze had verklaard, dat veranderingen in dat stelsel zouden moeten komen, maar dat de Regering daarin niet door de werking van groote staatsligchamen moest gehinderd worden. Men zoude hem, spreker, nu kunnen tegenwerpen dat de motie van orde van 11 Mei jl. alleen de strekking had om algemeene grondslagen bij de wet vast te stellen. Zoodanige wet geloofde hij niet dat, bij het groot verschil van gevoelen, tot stand zou hebben kunnen komen; wanneer men alleen lette op de omstandigheid, dat daarin van de aanmoediging der vrije cultuur moest gewaagd zijn, terwijl de Regering dit punt niet zou hebben kunnen toegeven. Hij voor zich verklaarde vertrouwen genoeg te stellen in den tegenwoordigen Minister, om volkomen geloof te slaan als hij verzekerde niet anders te hebben kunnen handelen. Hij geloofde niet dat uit de geschiedenis waarborgen te vinden zijn om het stelsel van vrije cultuur als zoo geheel aannemelijk te doen aanmerken. De ondervinding toch had genoegzaam geleerd, welke teleurstellingen dienaangaande waren ondervonden, beroepende hij zich op gebeurtenissen die dit zijn gevoelen staafden. De regeling van zaken als de onderhavige moest met behoedzaamheid, in verband met de omstandigheden, plaats hebben, en daarbij de regten van het Gouvernement en de regeling van het Javasche huishouden niet uit het oog verloren worden. Voorbeelden waren er genoeg aan te halen welke nadeelige gevolgen het onttrekken van het gouvernementsgezag in vele aangelegenheden na zich sleepte. Dat toezigt behoorde met betrekking ook tot dit onderwerp niet te ontbreken, en dit, geloofde hij, werd ook bij het regeringsreglement bedoeld. De toekomst zou moeten leeren wanneer het mogelijk zou wezen, het stelsel van vrijen arbeid naar de wenschen van sommigen in te voeren. Hierna onderzocht hij in hoe verre het stelsel van uitbesteding van contracten was aan te raden, in verband met de regeling van den Minister zelven. Proeven van uitbesteding waren grootendeels mislukt; dit toonde hij in bijzonderheden aan, hebbende hij vroeger als Minister reeds doen zien tot welke ongunstige uitkomsten zoodanig stelsel had geleid. Met die ondervinding begreep hij dat de Minister er voor had teruggedeinsd om hierin naar den wensch van velen te handelen. Wilde men ook zoodanig stelsel in de wet uitgedrukt hebben, dan geloofde hij niet dat men ook daaromtrent tot eenstemmigheid zou geraakt zijn.

Hierna toetste hij de bestaande regeling aan de voorschriften van art. 56 van het regeringsreglement. Die voorschriften achtte hij gebiedend; en dat oordeel staafde hij door achtereenvolgens de onderscheidene alinea's van dit artikel te onderzoeken en dit onderzoek in verband te brengen met een aantal bijzonderheden het cultuurstelsel en den toestand der bevolking betreffende. De slotsom zijner redenering hieromtrent was dat de nu vastgestelde regeling niet in strijd was met de onderscheidene bepalingen van het bedoelde artikel; maar dat men integendeel daarbij in acht genomen had het verschil van toestanden waarin men nu bij vroeger verkeerde, en met mildheid was te werk gegaan. De regeling der suikercultuur stemde zijns inziens alzoo geheel overeen met de onderscheidene voorschriften der wet.

Vervolgens behandelde hij het punt der tienjarige verlenging van bestaande suikercontracten, eene zaak die door hen was afgekeurd welke ook hierin het stelsel van uitbesteding hadden willen toegepast zien. In die afkeuring kon hij niet deelen, en hierin steunde hij op het gevoelen van wijlen den heer Baud. Moeijelijk ware het geweest die verlenging te ontzeggen aan hen, met wie de voorwaarde niet asw bedongen dat na de expiratie van de overeenkomst uitbesteding zou plaats hebben. Dat niet het geval zijnde moest de billijkheid medebrengen op de bekende wijze te handelen. In een onderzoek tredende der bepalingen van de regeling, zag hij daarin niet, gelijk velen meenden, eene verzwaring van het cultuurstelsel, maar veeleer eene overeenstemming met de gevoelens van den stichter van dat stelsel, gevestigd op den staat, waarin de maatschappij van Java zich bevindt. De belangen der bevolking kon hij ook niet toegeven dat bij de nieuwe regeling geschonden waren: integendeel waren die, zijns inziens, zeer in het oog gehouden. Den heer Duymaer van Twist in dit deel zijner rede meer bepaaldelijk beantwoordende, kon hij ook niet toegeven dat het gevoelen van dat lid zou overeenstemmen met den inhoud van art. 56 in verband met art. 60 van het regeringsreglement. De geschiedenis van beide artikelen leerde naar zijn gevoelen iets anders, en daarmede kon niet zoo onbepaaldelijk op de vrije cultuur gedoeld zijn. Ook in dat opzigt beriep hij zich op het gezag van den heer Baud, uit wiens geschriften en redevoeringen hij, tot staving van zijne meening, onderscheidene gedeelten aanhaalde. Die staatsman wenschte even zeer als velen hervormingen in het cultuurstelsel te kunnen aangebragt zien: maar vrijen arbeid achtte hij daar niet mogelijk zoo lang de maatschappelijke inrigting op Java mede niet veranderd was. Zonder wijziging daarin, was het stelsel van vrijen arbeid, volgens diens oordeel, eene onuitvoerlijke zaak, en was de ontwikkeling der vrije cultuur aan die van het Gouvernement te danken. Ook in dit opzigt had de rijkswetgever in de hier aangehaalde artikelen van het regeringsreglement de grootste behoedzaamheid aan den dag gelegd.

Ook de nieuwe regeling droeg daarvan de blijken: zij hield voorschriften in, waarmede hij zich grootendeels kon vereenigen; tegen sommige bepalingen had hij, dit ontkende hij niet, bedenkingen. Zich verplaatsende in den toestand des vaderlands, moest hij erkennen dat de Minister de belangen van den Staat zeer had behartigd. De regeling zou een krachtige prikkel voor de suikercultuur zijn, en daarmede vele takken van nijverheid bloeijen en de Staat in staat gesteld worden vele belangrijke werken uit te voeren. De financiele belangen en die van de bevolking waren daarmede zeer behartigd; het werk van den Minister van Kolonien zou, hieraan twijfelde hij niet, tot belangrijke uitkomsten leiden.

De heer van Lynden droeg enkele beschouwingen over het rapport der Commissie voor. Hij kwam met weinige woorden terug op het besluit der Kamer om de onvoltallige Commissie niet aan te vullen. In het belang der Commissie zelve had hij dat besluit, waartoe hij niet had medegewerkt, liever niet genomen gezien. Het rapport had nu eenen schijn van partijdigheid, en de twijfel bleef dat daarin het gevoelen van van de minderheid niet volkomen was uitgedrukt. Ook de toon van het rapport had hem getroffen; daarin heerschte een toon van hartstogt, het was als of men een persoon op het oog had; het droeg blijken van opgewondenheid, waardoor men soms in tegenstrijdigheden was vervallen; bewijzen voor sommige beweringen waren niet geleverd, maar die beweringen door de minderheid wederlegd. Dit een en ander toonde hij aan door de aanhaling van sommige zinsneden van het rapport. Uitdrukkingen kwamen daarin voor die hij strijdig achtte met de bepalingen van het regeringsreglement. Hij voor zich kon zich met dergelijke uitdrukkingen in het geheel niet vereenigen, en geloofde ook dat velen met hem van hetzelfde gevoelen waren. Een oordeel als dit, dat de nieuwe regeling elke hervorming zou beletten, kon hij niet onderschrijven; de ervaring had dit reeds geleerd. De conclusie kwam hem mede onjuist en omslagtig voor, als niet slaande op de overwegingen. In een punt stemde hij met de Commissie in, en dit betrof de vraag of dit onderwerp bij de wet moest worden geregeld. De vraag daaromtrent was of er behoefte bestond, en die quaestie had de Commissie juist gesteld, maar niet juist ontwikkeld. Hij voor zich hield het er voor dat art. 59 der Grondwet bedoelde dat men niet in den regel Oost-Indische aangelegenheden bij de wet moest regelen, maar bij uitzondering. Op welke wijze de Kamer ook hieromtrent haar gevoelen had geopenbaard, hij hield dit voor eene bloote uitspraak. Den heer Duymaer van Twist, die het stelsel van vrijen arbeid zoo sterk verdedigd had, hield hij in dit opzigt voor overdreven in zijne gevoelens. Den Minister moest hij tegenspreken in diens meening dat, door aanneming van de conclusie van het rapport, de Kamer zich voor den vrijen arbeid zou verklaren. In dat gevoelen verklaarde hij in het minst niet te kunnen deelen.

De heer de Brauw rectificeerde een gisteren door den heer van Hoëvell aangevoerd feit. De Minister van Kolonien had zich beklaagd, dat het verslag der Commissie hem niet om inlichtingen was toegezonden. De heer van Hoëvell had te kennen gegeven, dat vroeger als nu gehandeld was bij de zaak van het drukpersreglement. Hieromtrent verkeerde de heer van Hoëvell in eene dwaling. De commissie van onderzoek had destijds een verslag uitgebragt en voorgesteld, om den Minister van Kolonien in staat te stellen op de bedenkingen van het verslag te antwoorden. De conclusie luidde dan ook in dezen zin: waar schriftelijke bezwaren werden aangebragt, moest men uit billijkheid gelegenheid openen, om ook schriftelijke antwoorden te geven. De Minister van Kolonien had toen inlichtingen gegeven op de aangegeven bezwaren: en toen kon men met kennis van zaken oordeelen. Dat voorbeeld had hij ook in dit opzigt wenschen gevolgd te zien. Dan zouden de leden beter kunnen oordeelen dan nu het geval was in deze gewigtige aangelegenheid.

De heer Mackay herinnerde er aan dat de Kamer vroeger beslist had dat er behoefte bestond om de zaak bij de wet te regelen. De Minister had het tegendeel gewild, en de regeling bij lastgeving doen

plaats hebben. Door aanneming van de conclusie van het verslag zou de Kamer niet anders doen dan herhalen wat zij vroeger had te kennen gegeven, zonder daarbij de nieuwe regeling goed of af te keeren. Hij herinnerde er aan dat bij de beraadslagingen over het regeringsreglement het denkbeeld op den voorgrond had gestaan naast de dwangcultuur de vrije cultuur te plaatsen. Dat gevoelen stond genoegzaam uitgedrukt in vroeger gewisselde schrifturen. Deze zaak moest, dacht hij, eindelijk tot een einde gebragt worden; en daarom had de tegenwoordige beraadslaging hem genoegen gedaan, daar zij gelegenheid gaf om dit groot beginsel, de ontwikkeling van vrijen arbeid, te onderzoeken. Hierbij mogt men niet uit het oog verliezen wat bij de beraadslaging over het regeringsreglement was voorgevallen.

De heer Heemskerk Azn. zeide te meenen dat er over het te nemen besluit der Kamer een waas van dubbelzinnigheid zou blijven heerschen. De inhoud der conclusie moest daartoe leiden: vooral kwam hij op tegen de uitdrukking, dat de Kamer haar vroeger besluit zou handhaven. Uitvoering kon daarmede niet bedoeld worden, vasthouden aan vroegere beginselen mogelijk wel; het begrip dat na de nieuwe regeling nog eene wettelijke regeling noodig was kon evenzeer bedoeld worden. Dienaangaande wilde hij ingelicht worden. Hij deed daarbij uitkomen, in welken zin hij den 11den Mei jl. voor de hier bedoelde motie had gestemd, namelijk om regelen te stellen ter wering van misbruiken. De tegenwoordige stand van zaken was nu anders dan vroeger, de zaak was nu eenmaal geregeld; art. 59 gewagende van aangelegenheden bij de wet te regelen, doelde, zijns inziens, op nog niet geregelde onderwerpen. De billijkheid bragt mede hierin met omzigtigheid te werk te gaan. Gaf de Commissie te kennen dat zij met hare conclusie bedoelde dat de Kamer meende, dat de nieuwe regeling niet had plaats gehad op zoodanige wijze als deze begreep dat dit had behooren gedaan te zijn, dan zou hij er zich mede kunnen vereenigen.

Bedoelde zij met de conclusie dat daarmede een stap verder werd gedaan tot den vrijen arbeid, zonder de regelen te stellen, dan zou hij daarin niet kunnen bewilligen, en hiervoor gaf hij onderscheidene redenen op. Voornamelijk wees hij op de noodzakelijkheid om ruime bijdragen uit de kolonien te erlangen, en trad daarbij in eenige beschouwingen met de staathuishoudkunde in betrekking staande; welk een en ander hij in verband bragt met den toestand waarin de bevolking van Java zich op dit oogenblik bevond, en tevens met het verschil van gevoelen door de voor- en tegenstanders van den vrijen arbeid geopenbaard. Onderscheidene gevoelens van het verslag verklaarde hij niet te kunnen deelen, en verzocht dienaangaande eenige ophelderingen te ontvangen.

De heer Wintgens verklaarde voor de conclusie te zullen stemmen met dezelfde bedoeling, waarmede hij den 11den Mei jl. zijne motie betreffende dit onderwerp voordroeg. Toen stelde hij de vraag of de uitgifte van contracten bij gunst moest geschieden dan wel naar vaste regelen. Het daarbij te volgen beginsel wilde hij vastgesteld hebben bij eene wet; nu had de regeling plaats gehad zonder waarborgen: hij wenschte eene wet, die het hoofdbeginsel vestigde, algemeene, billijke grondslagen bevattende met magtiging tot uitvoering van bijzonderheden bij andere maatregelen. In dien zin zou hij voor de conclusie stemmen.

De Minister van Kolonien kwam terug op de gisteren door hem geuite meening nopens de aanneming van de conclusie. Hij had bedoeld dat, na de rede van den heer Duymaer van Twist, zij, die voor de conclusie stemden, implicite op den weg van den vrijen arbeid waren Hij wilde aannemen, dat de voorstanders van regeling bij de wet dit op bijzondere gronden aandrongen; en dit toonde hij ook in bijzonderheden aan. Hij dankte den heer de Brauw voor de door hem gegeven ophelderingen nopens het gebeurde bij het drukpersreglement: eene conclusie als de tegenwoordige was, geloofde hij, eenig in hare soort, zijnde daarbij de gelegenheid afgesneden om schriftelijk inlichtingen te geven. Over de quaestie van den vrijen arbeid was veel voor en tegen gezegd; bij het groot verschil van gevoelen meende hij den wensch te moeten uiten dat de Kamer van haar initiatief gebruik maakte, en trachtte te beslissen in hoever het mogelijk was de regeling van het onderwerp bij de wet te doen plaats hebben.

De heer van Heukelom deed van zijne zijde uitkomen in welken zin de conclusie moest worden verstaan. De Kamer had hare meening vroeger doen kennen door het nemen van een besluit; dat besluit handhavende deed het er weinig toe of in deze beraadslagingen over vrijen arbeid was gewaagd. Een vroeger besluit handhavende, zou de Kamer eenvoudig verklaren nog van oordeel te zijn dat de regeling bij de wet moest geschieden. Hij wilde aannemen dat de nieuwe regeling in alle opzigten deugdelijk was; waarborgen wilde hij dan alleen hebben dat deze niet door een opvolger zou veranderd worden. De eenige zaak waarop het hier aankwam was zekerheid te hebben, en om die reden zou hij voor de conclusie stemmen.

De heer van Hoëvell verdedigde daarop den inhoud van het rapport. In alle deelen kon hij de onderscheidene sprekers niet volgen; enkele punten zou hij slechts opnemen. Het eerst behandelde hij de rede van den heer Mijer. Deze had gevraagd naar de gevolgen van de aanneming der conclusie; en de oplossing der vraag zag hij daarin dat, bij de aanneming, de Minister zijne meening niet zou opofferen, maar of een beroep tegen de Kamer zou doen waar hij meende te behooren, of aan een ander de taak zou overlaten om hierin aan den wensch der Kamer te voldoen. Daarna gaf hij op, in welken zin hij van zijne zijde art. 56 van het regeringsreglement opvatte. Hij beweerde verder dat de heer Mijer het stelsel van dwang veel verder wilde uitbreiden dan eenig ander, zelfs de heer Baud, had gewenscht. De geschiedkundige feiten, aangevoerd omtrent de weinige goede uitkomsten welke vroegere proeven voor het stelsel van vrijen arbeid zouden gehad hebben, meende hij dat juist ten voordeele van dat stelsel konden bijgebragt worden, omdat de mislukking aan tegenstand van 's Gouvernements zijde moest worden toegeschreven. Dien zelfden tegenstand meende hij ook nu op te merken, hetgeen hij tegen den heer Mijer in bijzonderheden naging. Hierbij onderzocht hij ook de gronden door dien spreker aangegeven, tot aanprijzing van sommige deelen der nieuwe regeling, bijv. de plantloonen, de verlenging der bestaande contracten, en hij kwam tot eene andere uitspraak dan de heer Mijer.

Den heer van Lynden beantwoordde hij in de tweede plaats en ontkende dat het verslag eene zoo harde beoordeeling verdiende, als het van die zijde had ondergaan. Hem was verweten geene bewijzen voor zijne beweringen te hebben aangevoerd, eene beschuldiging die hij moest van zich weren, daar die bewijzen volstrekt niet ontbraken.

Den heer de Brauw kon hij niet ten volle toegeven dat bij het verslag over het drukpersreglement een andere weg was gevolgd dan nu; de toenmalige Commissie had eerst inlichtingen voor zich noodig geacht, en na die ontvangen te hebben was een eindverslag uitgebragt, en dat laatste kon gelijksoortig geacht worden met dat hetwelk nu in beraadslaging was.

Den heer Heemskerk Azn. deed hij opmerken dat in het woord *handhaaft* moest gezocht worden de meening dat de Kamer volhardde bij haar denkbeeld dat wettelijke regeling alsnog noodig was.

De heer Thorbecke voerde daarna het woord. Hij kwam terug op het gezegde van den Minister van Kolonien in diens rede van gisteren, waarin deze verklaard had met hem in te stemmen omtrent de bedoeling en den uitleg te geven aan art. 59 der Grondwet. De Minister had zich daarbij op eene vroeger door hem, spreker, uitgesproken rede beroepen. Hij deed den waren zin van zijne vroeger geuite gevoelens uitkomen en toonde aan, dat hij bij de bedoelde gelegenheid de laatste alinea van dat artikel had beschouwd tegenover een Gouvernement, dat vreesachtig, geene wettelijke regeling van eenig onderwerp wilde, behalve die in den aanvang van het artikel aangehaald.

De Minister van Kolonien meende te moeten volharden bij zijn gevoelen dat de vorige spreker, zijns inziens, vroeger ook als zijne meening had voorgedragen, dat de Regering niet inziende dat er behoefte bestond eene zaak bij de wet te regelen, het niet baatte of ieder van een ander gevoelen was.

De heer Mijer beantwoordde den heer van Hoëvell omtrent dat punt van diens rede, waarbij deze had doen uitkomen dat het mislukken van vroegere proeven tot invoering van den vrijen arbeid aan tegenstand van de zijde van het Gouvernement moest worden toegeschreven. Dit gevoelen bestreed hij, verdedigde de handelingen van vroegere landvoogden, en ontwikkelde nader het gevoelen van den heer Baud omtrent dat stelsel. Verder toonde hij aan, welke gevoelens de Regering bij de behandeling van het regeringsreglement omtrent deze aangelegenheid had voorgestaan, zijnde daarbij niet de bedoeling geweest naast het cultuurstelsel dat van den vrijen arbeid te stellen.

De heer van Hoëvell antwoordde dat hij geenen van de landvoogden hard was gevallen; hadden zij soms daden verrigt, die minder goedkeuring verdienden, dan hadden deze plaats gehad op grond van de hun uitgebragte adviezen. Sprak men eenig afkeurend oordeel over vroegere handelingen van personen uit, daarmede kan hoogachting gepaard gaan. Hadden politieke redenen medegewerkt om handelingen voor te bereiden, waarop hij gedoeld had, van die gedragingen had men wrange vruchten ingeoogst en was daardoor in de noodzakelijkheid gekomen veeljarige onlusten te bestrijden.

Daar niemand meer het woord verlangde werd het eerste deel der conclusie in stemming gebragt en daarbij met 40 tegen 20 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Franck, Luyben, Kien, van Lynden, Nolthenius, Schimmelpenninck, Hoffman, van Asch van Wijck, Elout van Soeterwoude, de Brauw, Begram, Mackay, Heemskerk Azn., Mijer, Lycklama à Nycholt, van Foreest, Hoekwater, Delprat, Taets van Amerongen en de Voorzitter.

Vóór hebben gestemd de heeren: Heemskerk Bzn., Reinders, Meylink, Anemaet, Kingma, van Hoëvell, van Heukelom, de Lom de Berg, Hoynck van Papendrecht, Wintgens, van Goltstein, ter Bruggen Hugenholtz, Westerhoff, Cool, Olivier, van der Veen, Duymaer van Twist, Blussé van Oud-Alblas, Zylker, Gevers Deynoot, de Bieberstein, van Voorthuysen, Mensonides, Poortman, Jespers, de Raadt, Betz, Dommer van Poldersveldt, Idzerda, Kerstens, Storm van 's Gravesande, van Bosse, van Nispen van Sevenaer, Beens, Thorbecke, Dullert, van Diggelen, van der Linden, Strens en Meeussen.

De Vergadering zal morgen het tweede deel der conclusie van het verslag der commissie behandelen.

Aan het einde der zitting heeft de Commissie van Rapporteurs voor het wets-ontwerp tot aanvulling van art. 10 van de wet van 29 Julij 1854 daaromtrent haar eindverslag uitgebragt, zullende nader worden bepaald, wanneer de beraadslaging over dat wets-ontwerp zal worden gehouden.

De Voorzitter heeft heden voorgesteld dat het wets-ontwerp betreffende eene nieuwe regterlijke inrigting zal worden behandeld op Dingsdag den 23sten October: de heer Idzerda daarentegen deed het voorstel om de behandeling op den 7den November aan te vangen. De heer ter Bruggen Hugenholtz bestreed dit laatste denkbeeld, voornamelijk op grond van de omstandigheid dat in de vorige zitting de spoedige afdoening van dit wets-ontwerp was toegezegd, en ten tweede dat, bij het korte uitstel door den heer Idzerda bedoeld, den leden slechts een te kort reces, waarop gedoeld was, zou kunnen verleend worden. Beter oordeelde hij het, het voorstel van den Voorzitter aan te nemen, ook omdat de afdoening van vele werkzaamheden de Kamer wachtte. De heer van Hoëvell, die in de vorige zitting het voorstel tot uitstel van de behandeling van het bedoelde wets-ontwerp had gedaan, wenschte hetzelve nu spoedig behandeld te hebben, vooral ook uit overweging van de omstandigheid dat de beraadslaging over de begrootingswetten van langen duur zou kunnen wezen.

Het voorstel van den Voorzitter daarop aan eene stemming onderworpen werd met 30 tegen 29 stemmen verworpen, zoodat de beraadslagingen over het wets-ontwerp betreffende de nieuwe regterlijke inrigting op 7 November zullen gevoerd worden.

In bijvoegsels tot deze courant nemen wij de redevoering op, in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van gisteren uitgesproken door den heer Minister van Kolonien.

WATERHOOGTEN IN DE HOOFD-RIVIEREN.

October.	Rivieren.	Waarnemings-punten.	Rivierhoogte		Tijdstip.	In 24 uren.	
			boven of beneden Amst. peil.	boven of beneden de nul der oude schaal.		gewassen.	gevallen.
16	Boven-Rhijn.	*Keulen*,	+ 41.27	+ 5.42	8 ure	0.08	〃
15	Waal.	*Nijmegen*,	+ 10.71	+ 4.49	8 〃	0.40	〃
15	Neder-Rhijn.	*Arnhem*,	+ 10.66	+ 3.75	8 〃	0.41	〃
15	Geldersche IJssel.	*Westervoort*,	+ 11.15	+ 3.78	8 〃	0.40	〃
14		*Maastricht*, (brug)	+ 44.85	+ 2.65	8 〃	〃	0.20
14	Boven-Maas	*Maastricht*, (hoofdsluis)	+ 44.64	〃	8 〃	〃	0.22
15		*Grave*,	+ 9.66	+ 4.81	8 〃	0.82	〃
15	Nieuwe Maas	*Brielle* H. W.	+ 1.02	〃	2 u. 45 m.	〃	0.36
		Brielle L. W.	− 0.25	〃	11 u. 45 m.	〃	0.15

Met het vorige nommer der *Staats-courant* zijn verzonden vel 63 en 64 der BIJLAGEN, Naamlijst en vel 1 van het Register 1850—1860.

ADVERTENTIEN.

MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

*** De gewone Audientie van den Minister van Binnenlandsche Zaken zal aanstaanden Zaturdag, den 20sten October aanstaande, niet plaats hebben.

MINISTERIE VAN KOLONIEN.

*** De gewone Audientie van den Minister van Staat, Minister van Kolonien, zal op Woensdag, den 17den October 1860, geen plaats hebben.

MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

Provincie *Noordholland*.

AANBESTEDING.

Op Donderdag, den 25sten October 1860, des namiddags ten $2\frac{1}{2}$ ure, zal, onder nadere goedkeuring, aan het locaal van het Provinciaal Bestuur te Haarlem, door den Commissaris des Konings in de provincie Noordholland, of, bij zijne afwezigheid, door een der leden van de Gedeputeerde Staten, en in bijzijn van den Hoofdingenieur van den Waterstaat in het 9de district, worden Aanbesteed:

het afsnijden van eene bogt op het Noordhollandsch Kanaal, tegenover de Slochterbrug benoorden Buikslcot.

De Aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving.

Het Bestek ligt ter lezing aan het Departement van Binnenlandsche Zaken te 's Gravenhage, aan het Provinciaal Bestuur van Noordholland te Haarlem, en op alle verdere plaatsen, waar de Bestekken van openbare besteding ter lezing gelegd worden.

Inlichtingen zijn te verkrijgen bij den Hoofdingenieur van den Waterstaat te Haarlem, bij den Ingenieur van den Waterstaat te Alkmaar en bij den Opzigter van den Waterstaat te Purmerende.

's Gravenhage, 28 September 1860.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
S. VAN HEEMSTRA.

Provincie *Zeeland*.

AANBESTEDING.

Op Vrijdag, den 26sten October 1860, des voormiddags ten 11 ure, zal, onder nadere goedkeuring, door den Commissaris des Konings in de provincie Zeeland, of, bij zijne afwezigheid, door een der leden van de Gedeputeerde Staten, en in bijzijn van den Hoofdingenieur van den Waterstaat, in het 11de district, aan het locaal van het Provinciaal Bestuur, te Middelburg, worden Aanbesteed:

het driejarig onderhoud der aanleg- en losplaats voor Visschers in den Brakman bij de Isabellasluis, over de jaren 1861, 1862 en 1863.

Deze Aanbesteding zal geschieden bij enkele inschrijving voor de drie onderhoudsjaren te zamen.

Het Bestek ligt ter lezing aan het locaal van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, aan dat van het Provinciaal Bestuur van Zeeland, te Middelburg, en op alle zoodanige plaatsen, alwaar gewoonlijk de Bestekken van Waterstaatswerken in gemelde provincie ter lezing gelegd worden.

Zullende den vierden en derden dag vóór de besteding de noodige aanwijzing in loco worden gedaan, en voorts nadere informatien te bekomen zijn aan het Bureau van den Hoofdingenieur van den Waterstaat jhr. J. R. T. Ortt te Middelburg, en bij den Adspirant-Ingenieur J. J. Roelants te Breskens.

's Gravenhage, 1 October 1860.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
S. VAN HEEMSTRA.

Hertogdom *Limburg*.

AANBESTEDING.

Op Maandag, den 22sten October 1860, des voormiddags ten 10 ure, zal, onder nadere goedkeuring, door den Commissaris des Konings in het hertogdom Limburg, of, bij zijne afwezigheid, door een der leden van de Gedeputeerde Staten, en in bijzijn van den Hoofdingenieur van den Waterstaat in het 7de district, en den dirigerenden Hoofdingenieur in Belgisch Limburg, aan het gebouw van het Provinciaal Bestuur te Maastricht worden Aanbesteed:

de uitvoering van eenige werken tot verbetering van het vaarwater op het grensscheidend gedeelte der rivier de Maas, in de gemeente Eysden, Ohe en Laak en Stevensweert, voor gemeenschappelijke rekening der Nederlandsche en Belgische Regeringen, in twee perceelen.

Deze Aanbesteding geschiedt bij enkele inschrijving, voor elk perceel afzonderlijk.

Het Bestek der bovengemelde Aanbesteding ligt, boven en behalve aan het gebouw van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, aan dat van het Provinciaal Bestuur van het Hertogdom Limburg te Maastricht, ter lezing op alle zoodanige plaatsen, alwaar gewoonlijk de Bestekken van Waterstaatswerken in gemeld Hertogdom ter lezing gelegd worden.

Drie dagen vóór de Besteding wordt de noodige aanwijzing op de plaats gedaan, en zijn voorts nadere inlichtingen te bekomen bij den Hoofdingenieur van den Waterstaat en bij den Ingenieur van Opstall, te Maastricht.

's Gravenhage, den 19den September 1860.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
S. VAN HEEMSTRA.

Provincie *Overijssel*.

HERBESTEDING.

De Minister van Binnenlandsche Zaken verwittigt de gegadigden, dat de op 28 September jl. gehouden Aanbesteding van:

de uitvoering in het jaar 1860, van onderscheidene werken aan de Rijkswerken op het eiland Schokland,

op grond van de zeer hooge aanneemingssom wordt afgekeurd.

Eene Herbesteding van dat werk is bepaald op Vrijdag den 26sten October 1860, des middags ten 12 ure, aan het locaal van het Provinciaal Bestuur te Zwolle.

Deze Herbesteding geschiedt bij enkele inschrijving, zoo als bepaald is bij Act. 9 van het Bestek n°. 122, goedgekeurd den 6den September 1860. De tijdsbepaling in Art. 6 omschreven, wordt gewijzigd, zoodanig dat het werk binnen zes maanden na de goedkeuring van de Aanbesteding voltooid moet worden opgeleverd.

's Gravenhage, den 16den October 1860.

S. VAN HEEMSTRA.

MINISTERIE VAN MARINE.

*** De Minister van Marine brengt ter kennis van belanghebbenden dat, blijkens een berigt van den Nederlandschen consul-generaal aan de Kaap de Goede Hoop, gedateerd 18 Augustus 1860, de sleephelling, in de Simonsbaai opgerigt, tot gebruik gereed is, en in het laatst dier maand reeds een vaartuig zoude opnemen.

's Gravenhage, den 9den October 1860.

De Minister voornoemd,
J. S. LOTSIJ.

BERIGT AAN ZEEVARENDEN.

De Minister van Marine brengt ter kennis van belanghebbenden, dat tegen de zuidpunt van den *Oostwal* of *zoogenaamde Panneplaat* nabij de *Vliereede*, is gelegd eene gewone *zwarte ton*, in 90 palmen diepte bij gewoon laagwater, op de merken:

de Veldkaap in den mond der haven te *Vlieland*, en de lichttoren te *Terschelling* bezuiden, vrij van de *Westduinen* aldaar, en op de navolgende peilingen:

de lichttoren te *Vlieland* N. W.;
idem » *Terschelling* N. O. $\frac{3}{4}$ N.; en
de malle of bogtton aan den *Westwal*, W. Z. W., miswijzend kompas.

Aangezien die wal zeer steil en niet wel aan te looden is, zoo dient deze ton tot merk om genoemden wal te kunnen vermijden.

's Gravenhage, den 5den October 1860.

De Minister voornoemd,
J. S. LOTSIJ.

BERIGT AAN DE SCHEEPVAART OP DE ZUIDERZEE.

De Minister van Marine brengt ter kennis van belanghebbenden, dat in de *Zuiderzee*, in het O. $\frac{1}{2}$ Z. (misw.) en op ruim ééne Duitsche mijl afstand van den vuurtoren van *Marken*, een tweemast-vaartuig gezonken ligt, waarvan de masten nog zigtbaar zijn, in de diepte van 41 palmen, bij gewoon laag water en op de volgende merken:

de vuurtoren van *Marken*, midden tusschen de twee zuidelijkste molens, bezuiden *Monnikkendam*, en
de toren van *Ransdorp* in *Uitdam*.

Bij dit wrak zal spoedig eene wrakton geplaatst worden.

's Gravenhage, den 25sten September 1860.

De Minister voornoemd,
J. S. LOTSIJ.

BERIGT AAN ZEEVARENDEN.

De Minister van Marine brengt ter kennis van belanghebbenden, dat het op de *Steenenbaak*, op *Goedereede*, opgerigte catadioptrieke licht, met den 1*sten October aanstaande*, zal worden ontstoken, en voortdurend van zons-ondergang tot zons-opgang zal branden.

Door het afnemen van den top en het stellen van een kuip met lantaarn, heeft de baak het aanzigt verkregen van eenen gewonen lichttoren.

Ter vervanging van het vorige licht, is daarop geplaatst een stilstaand lenticulair lamplicht van de 4de grootte, 1ste soort, staande 31 ellen boven gewoon hoog water, zigtbaar op $2\frac{3}{4}$ a $3\frac{1}{4}$ mijlen, verlichtende den horizon van het Z. O. ten O. $\frac{1}{2}$ O., door het Oosten en Noorden tot N. W. ten W. $\frac{1}{2}$ W.

's Gravenhage, den 24sten September 1860.

De Minister voornoemd,
J. S. LOTSIJ.

BERIGT AAN ZEEVARENDEN.

KAAP OP HET EILAND BALTRUM. (*Hannover.*)

De Minister van Marine brengt ter kennis van belanghebbenden, dat, blijkens bekendmaking der *Hannoversche Regering* aan de *Z. W. zijde* van het eiland *Baltrum*, op eene 50 voeten hooge duin, eene *kaap* is opgerigt tot het doen van zeepeilingen.

Dezelve heeft, uit zee gezien, het aanzien van een *vierhoek*, welks breedte overal 20 en welks hoogte 40 voeten bedraagt. Door deze gelijke breedte onderscheidt dit merk zich van de *kaap* op het naburig eiland *Norderney*, als ook van de *beide kapen* aan het *Westeinde* van *Langeroog*, welke drie kapen eenen *piramidalen vorm* hebben, terwijl de in het vorige jaar gebouwde merken op het *Oosteinde* van *Langeroog* en op de *witte duinen* van *Spiekeroog* door den eenvoud hunner voetstukken het aanzien van in de lucht zwevende driehoeken hebben.

Na afloop der opnemingen zullen deze merken weder weggenomen worden, waarvan alsdan eveneens bekendmaking zal geschieden.

's Gravenhage, den 25sten September 1860.

De Minister voornoemd,
J. S. LOTSIJ.

BERIGT AAN ZEEVARENDEN.

De Minister van Marine brengt ter kennis van belanghebbenden de navolgende bekendmakingen van het *Hydrographic Office, Admiralty*, te *Londen*, als:

1°. *Noord-Atlantische Oceaan* (New-Foundland).
Draailicht op Kaap St. Mary.

Den 20sten *September jl.* zoude een *licht* ontstoken worden op een nieuwen *lichttoren* op *Kaap St. Mary.*

Het is een *draailicht*, vertoonende *beurtelings ieders minuut* een *schitterend rood* en een *wit* licht; 325 Engelsche voeten boven het zeevlak ver-

heven, en bij helder weder op een afstand van 30 Engelsche mijlen zigtbaar.

De lichttoestel is dioptriek van de 1ste grootte.

De lichttoren is van briksteen, bevindende zich aan weerszijden van het gebouw de wachterswoningen; de zijden zijn wit geschilderd, het dakwerk rood. Hij staat:

op 46° 49′ 25″ *N. breedte* en
54° 8′ 45″ *lengte West van Greenwich.*

2°. *Draailicht op Kaap Bonavista.*

Na den 1sten *October jl.* zullen de *schitteringen* van *rood* en *wit licht* van den *lichttoren* op Kaap *Bonavista*, *beurtelings* plaats hebben *om de anderhalve* (1½) *minuut* in stede van, zoo als tot nog toe plaats vond, *om de twee* (2) *minuten.*

3°. *Noord-Atlantische Oceaan-rivier St. Lawrence.*

Prince Shoal nabij den ingang der Saguenay-rivier.

Volgens berigt is onlangs eene *droogte* (*Shoal*) in de rivier *St. Lawrence* nabij den ingang der *Saguenay* rivier ontdekt, waarop het Engelsche oorlogsschip *Hero* is vastgevaren.

Deze droogte is een klein rotsachtig gedeelte grond, waarop 3 vadem water aangetroffen wordt, in Z. Z. O rigting op eene *halve mijl* afstand van de 4 *vadem* liggende bank welke op de *admiraalskaarten* alreeds aangewezen is.

Lark Point wordt van de *droogte* gepeild W. ¾ N. en de *zwarte boei* op de *Vaches-bank* N. t. W.

De westzijden van *Brandy Pots* en *White Islet in één* doet vrij gaan van het *Lark-Rif*, en leidt op deze droogte. *Brandy Pots* moet daarom open gehouden worden *zuidwaarts* van, of juist rakende *White Islet* Z. Z. W. ¾ W. hetwelk omstreeks eene halve mijl *oostwaarts* van de droogte leiden zal.

De peilingen zijn genomen op het *miswijzend* kompas, afwijking in 1860 19. *West.*

4°. *Baai van Fundy Partridge eiland.*

Stoomfluit op den lichttoren op Partridge eiland.

Tot waarschuwing voor de gevaren bij het naderen van *Partridge eiland*, nabij *St. John* in de *Fundy-baai*, is op den *lichttoren* van dat eiland eene *stoomfluit* geplaatst, welke, bij mistig weder, zich *eens in de minuut* zal doen hooren.

Het scherp geluid dezer fluit op eenen afstand van 8 Engelsche mijlen in de streek van den wind vernomen zijnde, is de voldoendheid en het nut van dit hulpmiddel gebleken.

's Gravenhage, den 10den October 1860.

De Minister voornoemd,
J. S. Lotsij.

AANBESTEDING VAN VERSCHILLENDE HOUTSOORTEN,

ten behoeve van de Directien der Marine te Amsterdam, *te* Willemsoord, *te* Vlissingen *en te* Hellevoetsluis, *waarbij de belanghebbenden, des verkiezende, tegenwoordig zullen kunnen zijn.*

De Minister van Marine, van voornemen zijnde, op Dingsdag den dertigsten October 1860, aan de minstaannemenden te doen Aanbesteden de levering van de hierna te vermelden houtsoorten ten behoeve van de Directien der Marine te Amsterdam, te Willemsoord, te Vlissingen en te Hellevoetsluis, te weten:

te *Amsterdam:*

1 Wagenschot;
2 Eiken nagels;
3 Noordsche houtwaren;
4 Greenen dekdeelen;
5 Greenen balk- en noordsche deelen;
6 Greenen ribben en schrooten;
7 Vuren deelen;
8 Dennen deelen;
9 Dennen ribben;
10 IJpen- en Wilgenhout;
11 Azijn-, Pok- en Bulletreehout;

te *Willemsoord:*

12 Rigasche masten;
13 Dennen masten;
14 Noordsche houtwaren;
15 Amerikaansche dekdeelen;
16 Greenen balkdeelen;
17 Greenen ribben en schrooten;
18 Vuren deelen;
19 Dennen deelen;
20 Dennen ribben;
21 IJpenhout;
22 Azijnhout;

te *Vlissingen:*

23 Wagenschot, roosterlatten en veren;
24 Eiken nagels;
25 Dennen masten;
26 Vuchten masten;
27 Rigasche balken;
28 Noordsche houtwaren;
29 Riga dekdeelen;
30 Greenen balkdeelen;
31 Greenen ribben, schrooten en latten;
32 Vuren deelen;
33 Dennen deelen;
34 IJpen-, Esschen-, Linden-, Peren- en Wilgenhout;
35 Azijnhout;

te *Hellevoetsluis:*

36 Dennen masten;
37 Greenen balk- en noordsche deelen;
38 Dennen deelen,

Brengt ter kennis van de gegadigden, dat de Inschrijvingsbiljetten, op gezegeld papier geschreven, vóór of uiterlijk op Woensdag den dertigsten October 1860, des middags vóór twaalf ure, franco aan het Departement van Marine te 's Gravenhage zullen moeten worden bezorgd.

De biljetten zullen moeten bevatten eene naauwkeurige opgave van de prijzen, voluit geschreven, waarvoor men de levering van ieder der op het bestek voorkomende artikelen wil aannemen, alsmede het totaal bedrag van het geheele bestek. Voorts zullen de biljetten duidelijk moeten vermelden de namen der inschrijvers en die hunner borgen met hunne woonplaatsen, terwijl op het adres de benaming en het nommer van het bestek, waarop de inschrijving geschiedt, zal moeten worden aangewezen.

Inschrijvingsbiljetten, welke op ongezegeld papier geschreven zijn zullen niet in aanmerking worden genomen, noch ook die waarin doorhalingen, veranderingen of bij-conditien zijn gemaakt geworden.

De voorwaarden, waarop deze Aanbesteding zal geschieden, liggen ter lezing aan het Departement van Marine te 's Gravenhage, bij de Directien der Marine te Amsterdam, te Willemsoord en te Vlissingen, ten burele van de Commissarissen des Konings in de provincien Noordbrabant, Gelderland en Overijssel, alsmede ter Secretarie van de gemeentebesturen te Rotterdam en te Dordrecht; terwijl, voor zoover de bestekken betreft van de ten behoeve der Maritime directie te Hellevoetsluis aan te besteden houtwaren, deze ook aldaar ter visie van de gegadigden zullen voorliggen.

's Gravenhage, den 16den October 1860.

De Minister voornoemd,
J. S. Lotsij.

OPENBARE AANBESTEDING.

De Eerstaanwezende Ingenieur te Delft zal, onder nadere goedkeuring van den Minister van Oorlog, in het openbaar op prijstarief Aanbesteden:

het maken van eene inrigting tot droogen van gevulde Slaghoedjes, en van andere werken aan de Slaghoedjesfabriek te Delft.

Deze Aanbesteding zal geschieden op Woensdag den 24sten October 1860, des voormiddags ten 11 ure, in het Heeren-Logement, nabij de Haagpoort te Delft, alwaar van den 18den October het bestek zal liggen.

Inlichtingen kunnen worden verkregen bij den Eerstaanwezenden Ingenieur te Delft.

GEREGTELIJKE AANKONDIGINGEN.

*** Bij Vonnis van de Arrondissements-regtbank te Zierikzee, van den 9den October 1800 zestig, op de expeditie geregistreerd, is, ten verzoeke van *Marinus Geense*, Arbeider, wonende te Zierikzee, verklaard, dat er Regtsvermoeden bestaat van het Overlijden van *Paulus Geense*, laatst gewoond hebbende te Stavenisse, en zulks sedert den laatsten December 1800 veertien.

[Kosteloos]

De Procureur van den Requirant,
J. Moolenburg, *Procureur.*

*** Bij Acte, op den 9den October 1860 ten overstaan van den Notaris *C. B. van Rinsum*, te Amsterdam, verleden, is tusschen de ondergeteekenden *Jan Palm*, Koopman, wonende alhier in de Weteringstraat, *Arend Palm*, Koopman, wonende alhier op den O. Z. Voorburgwal, en *Willem Palm*, Koopman, wonende alhier op het Rokin, eene Vennootschap aangegaan tot het drijven van den Handel in Papier en hetgeen tot dien Handel betrekkelijk is, op en onder de Firma van *A. Palm & Zonen* en zulks voor den tijd van 10 achtereenvolgende jaren, ingegaan den 8sten Mei jl., zullende ingeval bij het intreden van de 3de maand vóór het expireren van het 10de jaar geene schriftelijke aan- of opzegging door een der Vennooten zal zijn gedaan, het daardoor gehouden worden, dat de Vennootschap weder voor 10 jaren is gecontinueerd, en zoo van tien tot tien jaren, zonder dat het noodig zal zijn van deze continuatie nieuwe contracten te verlijden. De Vennooten zullen tot de teekening van voormelde Firma bevoegd zijn, echter niet anders dan tot zaken voormelden Handel betreffende en geenszins tot het opnemen van gelden, het stellen van borgtogten of iets dergelijks, als waartoe ieders particuliere handteekening wordt vereischt. Het kantoor zal gehouden worden en de boeken en kas zullen blijven bij den ondergeteekende *Arend Palm*. Bij overlijden van een der Vennooten gedurende den loop der Vennootschap zullen de overgeblevenen de bevoegdheid hebben de Firma te blijven voeren, en zal de Vennootschap voortduren, terwijl evenzeer bij overlijden van twee der Vennooten de overblijvende de Firma zal mogen blijven voeren.

Amsterdam, 12 October 1860.

Jan Palm.
Arend Palm.
Willem Palm.

*** Provisoren en Bestuurders der Stichting van Vrouwe *J. Deel*, Weduwe van Mr. *G. J. Juynboll*, brengen ter kennisse, dat is opengevallen eene der Zes Beurzen, jaarlijks bedragende Zeven Honderd Gulden.

Met verwijzing naar hunne aankondiging van den 23sten November 1854, roepen zij op de ingezetenen of inboorlingen van 's Gravenhage, wier zonen hunne akademische studien in de godgeleerdheid of de daartoe voorbereidende reeds hebben aangevangen, en die oordeelen te zijn begrepen onder de in die aankondiging bedoelde ouders, ten einde, met overlegging der daarbij omschreven getuigschriften hunner hoogleeraren en der bewijzen van al de reeds, mits met lof, door hen afgelegde akademische examens en met opgave van al de reeds genoten of toegezegde beurzen of toelagen, zich vóór den 1sten November aanstaande, met vrachtvrije brieven, aan te melden aan den Ondergeteekende.

's Gravenhage, 16 October 1860.

D. Molenaar.

TELEGRAPHISCHE BEURSBERIGTEN.

DINGSDAG 16 OCTOBER 1860.

Amsterdam.

	pCt.			
NEDERL. Werkelijke Schuld	$2\frac{1}{2}$	$62\frac{7}{8}$	$62\frac{15}{16}$	—
Dito dito	3	$76\frac{1}{8}$	—	—
Dito dito	4	$97\frac{13}{16}$	$97\frac{7}{8}$	—
Handel-maatschappij		—	—	—
SPANJE	$1\frac{3}{4}$	$89\frac{3}{8}$	—	—
Binnenlandsche	3	$46\frac{11}{16}$	—	—
PORTUGAL, oude	3	$43\frac{5}{8}$	$43\frac{13}{16}$	$43\frac{13}{16}$
RUSLAND, oude	5	$101\frac{3}{4}$	—	—
Nieuwe	5	$101\frac{5}{8}$	—	—
Hope	4	—	—	—
Stieglitz	4	$77\frac{1}{2}$	—	—
Dito, 5de serie	5	—	—	—
Dito, 6de serie	5	$95\frac{5}{8}$	$95\frac{3}{4}$	—
Leening 1860	$4\frac{1}{2}$	$89\frac{1}{2}$	—	—
OOSTENRIJK, Metalliek	5	$44\frac{7}{16}$	$44\frac{15}{16}$	$44\frac{13}{16}$
Dito	$2\frac{1}{2}$	24	$24\frac{3}{16}$	$24\frac{3}{16}$
Zilveren	5	$68\frac{1}{2}$	—	—
Nationalen	5	$52\frac{3}{4}$	53	53

LONDEN, Consols	$92\frac{3}{4}$	ANTWERPEN, Metalliek	55
Spanje	—	Spanje	$47\frac{3}{8}$
PARIJS, Fr. rente	68.95	WEENEN, Metalliek	63.50
Spanje	$46\frac{1}{2}$	Wissel Londen	132.50

REDEVOERING, *uitgesproken door den heer* **Rochussen**, *Minister van Kolonien, in de zitting van Maandag, den 15den October* 1860.

In uwe zitting van 12 Julij jl. werd van mij gevraagd de overlegging van de stukken betreffende de regeling voor de gouvernements-suikercultuur op Java en van die betreffende eene dading met den heer E. A. van Vloten, ter zake van procedures over de onderneming Pangka.

Ofschoon eerstgemelde stukken reeds in de *Staats-courant* van 13 Junij jl. waren openbaar gemaakt, aarzelde ik niet aan het geuit verlangen te voldoen, in de verwachting dat ik in de gelegenheid zou komen mijn arbeid toe te lichten en mijne daden te verdedigen op de aanmerkingen welke daartegen zouden gemaakt worden. Daarom verklaarde ik in den brief, welken ik de eer had ten geleide dier stukken, onder dagteekening van 20 Julij, aan den Voorzitter te rigten, mij bereid tot het geven van meerdere opheldering of inlichtingen zoowel aan de Commissie als aan de Kamer zelve.

De Commissie heeft die van mij niet gevraagd. Hare meerderheid heeft een rapport uitgebragt, 't welk de tot de minderheid behoorende leden geweigerd hebben mede te onderteekenen, omdat haar gevoelen daarin niet of niet zóó uitgedrukt was, als zij meende daarop regt te hebben. 't Is waar, op drie in getal na, zou de meerderheid de punten van verschil hebben willen toegeven; maar het komt hier minder aan op het getal dan op het gehalte. Dan wat hiervan ook zij, zoo als de zaak nu geloopen is, is geen enkele der door de minderheid voorgestelde wijzigingen of bijvoegingen in het rapport overgenomen; dit is door den afgevaardigde uit Amsterdam (den heer Duymaer van Twist) in de zitting van 1 October erkend.

De eerste conclusie der meerderheid, de waarde van de regeling geheel in het midden latende, strekt dat de Kamer verklare, dat zij *handhaaft* haar besluit van 11 Mei jl., waarbij zij heeft verklaard van oordeel te zijn, dat er behoefte bestaat om de regels voor de uitgifte van cultuurcontracten in Nederlandsch Indie te stellen door de wet; — de tweede, dat in de bij missive van 20 Julij jl. door den Minister van Kolonien overgelegde stukken geene gronden gevonden worden, die de overeenkomst van 14 Mei 1860 konden aanraden, en dat *mitsdien* de belangen van den Staat door het sluiten daarvan zijn uit het oog verloren, — en dus om een oordeel over eene handeling van het opperbestuur der kolonien uit te spreken, met verwerping van het aanbod van den Minister en van het voorstel der minderheid en met afwijking der bestaande gewoonte om daarover inlichtingen van den Minister te vragen.

Alvorens de Kamer op die conclusien tot een besluit kome, wil ik van het mij bij art. 89 der Grondwet toegekende regt gebruik maken, om ook mijne stem te doen hooren.

Ik zal mij hoofdzakelijk bepalen tot de voorgestelde conclusien en over de bijzonderheden betreffende de regeling zelve slechts in zooverre spreken als zij daarmede in een meer direct verband staan. Bovendien de beschouwingen en argumenten, welke in het rapport zijn opgenomen ter verdediging en aanprijzing dier regeling — ondanks die der minderheid daarin niet dan onvolledig zijn opgenomen — zijn zoo afdoend en overtuigend, dat ik ter aanvulling of versterking daarvan niet veel zou kunnen of behoeven te zeggen, om de waarde daarvan te doen uitkomen. Maar het is niet alleen de minderheid, het is *eene meerderheid welke de regeling in hare meest essentiele punten ten aanzien der grondslagen en instandhouding der gouvernementscultures verdedigt en aanprijst.*

Het is met het oog op dit over het algemeen gunstig oordeel over den hoofdzakelijken inhoud en de strekking der bedoelde regeling, en op den te korten tijd, die mij daartoe zou verbleven zijn, dat ik mij thans onthouden zal, wat daarover in de paragraphen van het verslag voor en tegen gezegd is, in de bijzonderheden te bespreken; waartoe ik mij echter zeer bereid verklaar, zoo de Kamer nadere inlichtingen van mij mogt verlangen.

Er is echter een punt, waarbij ik moet stilstaan; het betreft § 26 der regeling. In mijn brief van 20 Julij 1860 gaf ik reeds kennis, dat ten aanzien der bepaling van den overgangsprijs der fabrieken bij openbare uitbesteding in één opzigt de bedoeling niet juist was uitgedrukt en dat tot verduidelijking daarvan een voorstel door mij aan den Koning was gedaan, waarop de Raad van State zou worden gehoord, en dat de wijziging, welke hiervan het gevolg mogt zijn, ter bekwamer tijd zou worden openbaar gemaakt. Die misstelling was het gevolg van een zamenloop van omstandigheden. Ik aarzelde geen oogenblik die zelf te erkennen en het noodige te doen tot verbetering. Ik laat onbeantwoord den scherpen toon, waarin hierover in het verslag gesproken wordt, doch ik deel aan de Kamer mede dat het nader overleg en de raadpleging van den Raad van State geleid heeft tot de wijziging van de bedoelde paragraaph in dier voege, dat de woorden: » tegen betaling van eenen prijs, bij taxatie te betalen, door wederzijds te benoemen en vooraf te beëedigen deskundigen, naar den grondslag van de betrekkelijke waarde voor den eventueel opvolgenden contractant;" en de verdere inhoud: » In geval van verschil tusschen de alzoo benoemde deskundigen, zullen dezen het geschil onderwerpen aan de uitspraak van die scheidslieden, te benoemen één door ieder deskundige en de derde door de benoemde arbiters. De alzoo benoemde arbiters zullen regt spreken als goede mannen zonder hooger beroep," — vervangen zijn door de volgende redactie: » tegen betaling van eenen prijs, bij taxatie, naar den grondslag van de betrekkelijke waarde voor den eventueel opvolgenden contractant, te bepalen door drie deskundigen, te benoemen van weêrszijden één en de derde door den raad van justitie, binnen welks regtsgebied de fabriek gelegen is.

» Deze deskundigen leggen vooraf in handen van dien raad den eed af, dat zij naar hun geweten de taxatie zullen verrigten. Zij maken, na raadpleging, van hunne bevinding bij meerderheid van stemmen, een schriftelijk en door allen onderteekend verslag op. Indien echter ook de meerderheid omtrent den te bepalen prijs niet kan overeenkomen, doen zij van ieders gevoelen opgave in hun verslag. In dit geval wordt het gemiddeld bedrag der drie verschillende taxatien als prijsbepaling aangenomen."

Van deze wijziging is, op 's Konings bevel, mededeeling gedaan aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, die tevens is gemagtigd om de daartoe betrekkelijke bepalingen, ook in de model-contracten, daarmede in overeenstemming te brengen.

Ik ga nu over tot de conclusien.

Ten aanzien der eerste is de bedoeling van het hier gebezigde woord *handhaaft* mij niet duidelijk. Zij kan tweeledig zijn; zij kan worden opgenomen als synoniem met *volharden*, of als eene verklaring, dat men er de hand aan wil houden, dat het vroeger geuite verlangen worde verwezenlijkt.

Alvorens nu verder over deze conclusie te oordeelen, moet ik mij een terugblik veroorloven. Sinds lang werd, door allen zonder onderscheid, bij elke gelegenheid, die er zich toe voordeed, de behoefte erkend dat regels voor de suikercultuur zouden worden vastgesteld. In de zitting van 26 November 1859 drong onder andere de afgevaardigde uit Almelo (de heer van Hoëvell) daarop ten sterkste aan; in levendige kleuren schetste hij de nadeelen die voor de suikercultuur het gevolg waren van den onzekeren toestand, van verlenging der contracten voor slechts twee jaren, van onthouding van hulp in het bekomen van koelies en van de inkrimping van den aanplant voor elke onderneming, zonder eenige noodzakelijkheid, tot 400 bouws als maximum.

In al *deze* bezwaren is door de onderwerpelijke regeling thans voorzien, en als lid der meerderheid bestrijdt die afgevaardigde thans wat hij destijds voorstond. Ik veronderstel althans niet, dat hij een deel der meerderheid uitmaakt, waar deze den arbeid aanprijst en verdedigt. Mogt ik mij daarin vergissen, dan moet ik hem verschooning vragen. In een opzigt is hij consequent: ook toen stond hij regeling bij de wet voor, en rigtte tot mij de vraag, of dit mijn voornemen was.

Bij mijn antwoord beaamde ik de gegrondheid der door hem geopperde bezwaren en de noodzakelijkheid dat de regeling spoedig plaats had; doch verklaarde ik dat — en motiveerde ik waarom mijn voornemen niet was die regeling bij de wet te doen plaats hebben. Bij het einde der discussie verklaarde ik nogmaals: » het blijft mijn voornemen de zaak niet te regelen bij de wet. . . . . Ik zal het nooit bij de wet voorstellen. Ik ben zeer genegen een grondwettigen regeringsvorm in allen deele te betrachten, maar de regeling der zaken betreffende de innerlijke huishouding van de kolonien kan en mag ik niet uit handen geven."

Dit mijn gevoelen nu was volkomen consequent met al hetgeen ik bij vroegere gelegenheden in deze Kamer sinds 1852 had gezegd. Na deze herhaaldelijk afgelegde stellige verklaringen werd de wet op het batig slot van 1857 met eenparige stemmen aangenomen.

Kort daarop volgde de beraadslaging over het XIde hoofdstuk der Staatsbegrooting. De politiek van den Minister werd veelzijdig besproken. Het einde was aanneming met 58 tegen 2 stemmen. Deze stemming was des te opmerkelijker, nadat bij § 1 van het Voorloopig Verslag over de wet op het batig slot gezegd is: » de stemming omtrent het batig slot is eigenlijk niets dan eene formaliteit; op de stemming over de begrooting daarentegen kan, volgens het oordeel van sommigen, de beraadslaging over koloniale belangen van invloed zijn." En wat nu ook bij gelegenheid der discussien over de begrooting moge gezegd zijn, zooveel toch kan men van den uitslag dier stemming zeggen, dat zij, volgende op mijne herhaalde verklaringen, dat ik de suikerregeling niet bij de wet zou voordragen, kon worden beschouwd ten minste als een berusten in die verklaringen. Zoo althans meende ik het zonder overdrijving te mogen opnemen.

Kort na den afloop dezer discussie over de begrooting zou dan ook de regeling zijn vastgesteld geworden, ware het niet dat ik vernomen had, dat een aantal belanghebbenden zich te Samarang vereenigd hadden met het voornemen om zich over hunne belangen onderling te beraden en deze aan de Regering voor te dragen. Nuttig en billijk achtte ik het, ondanks den aandrang op afdoening ook van het Indisch Bestuur, de aangekondigde voordragt van belanghebbenden af te wachten.

Ik gaf daarvan kennis aan de Kamer bij mijne nota van inlichtingen, dd. 21 Januarij dezes jaars, over het jaarverslag betrekkelijk den staat der kolonien over 1856.

De voordragt der belanghebbenden deed zich echter langer wachten, dan ik verondersteld had. Eindelijk werd de regeling door mij aan den Koning ingediend, met voorstel daarover den Raad van State te hooren.

Na al wat ik vooraf gezegd heb over het verhandelde in de Kamer, bij de discussien in de najaarszitting van 1859, laat ik aan de beoordeeling van elken onpartijdige de vraag over, of ik ernstige oppositie kon verwachten tegen een maatregel, welken ik zoo stellig had aangekondigd, en welken men tijdens de stemming over de begrooting in December kon veronderstellen, dat vóór dat de Kamer hare werkzaamheden zou hervatten, bij maatregel van bestuur tot stand zou zijn gebragt.

Maar wat gebeurde er? In uwe zitting van 10 Mei dezes jaars rigtte de geachte afgevaardigde uit Almelo (de heer van Hoëvell) eene interpellatie tot mij over de regeling der cultuurcontracten op Java. Zij gaf aanleiding tot omstandige debatten en loste zich op in het aannemen eener motie van orde, voorgesteld door den geachten afgevaardigde uit Delft (den heer Wintgens), luidende:

» De Kamer, van oordeel zijnde dat er behoefte bestaat om de regels voor de uitgifte van cultuurcontracten in Nederlandsch Indie te stellen door de wet, sluit de beraadslaging."

Van waar, mag men vragen, die ommekeer tusschen de maanden December en Mei daaropvolgende? Een ieder weet het, Mijne Heeren, het *Bijblad* is daar om het te staven. De discussien van 10 en 11 Mei werden beheerscht door invloeden vreemd aan het koloniaal beheer. Ik behoef er slechts met één enkel woord aan te herinneren om begrepen te worden. Ik doelde

daarop, toen ik den 11den Mei zeide: » Voor de toekomst, voor de welvaart van het land, moet ik de Kamer ten ernstigste verzoeken, welke ook de uiteenloopende rigtingen mogen zijn, van welken aard hier te lande, hetzij van staatkunde, hetzij van spoorwegen, om die niet van invloed te doen zijn op de koloniale aangelegenheden. Laten wij die beschouwen als een neutraal terrein, waarbij alle rigtingen belang hebben."

In den loop dezer tweedaagsche discussien had ik op nieuw verklaard, dat ik geen voorstel zou doen tot regeling bij de wet; dat ik als Minister der Kroon verpligt ben aan het beginsel vast te houden, dat in den regel de Koning wetgever is voor de kolonien, en dat de wetgeving van het moederland niet verder daarin moet deel nemen dan met den geest en de letter der Grondwet overeenkomt; dat het regeringsbeleid in de overzeesche bezittingen aan het opperbestuur van den Koning moet verblijven.

Ik zal thans hier kortelijk herhalen en voor zooveel noodig aanvullen de gronden, door mij aangevoerd tegen de strekking der motie van orde.

I. Er moet, zegt art. 59 der Grondwet, blijken dat er behoefte bestaat. Het criterium van zoodanig *blijk* is niet gesteld. Naar mijne opvatting hangt het af van subjective meening, met het gevolg dat, wie behoefte beweert, die behoefte moet bewijzen en het initiatief kan nemen van het wetsvoorstel: deze Kamer zoowel als de Regering. Er volgt verder uit, dat die meening niet door de eene staatsmagt aan de andere kan worden opgedrongen. Dit stelsel komt nagenoeg overeen met dat van den geachten afgevaardigde uit de hoofdstad, lid der Commissie (den heer Duymaer van Twist), in eene op 15 December 1858 gehouden rede ontwikkeld; hij zeide te dier gelegenheid en bepaaldelijk met betrekking tot de cultuurcontracten het volgende: . . . .

» Maar . . . . . . mijne eerste vraag is: bestaat er *behoefte* aan zoodanige wet? Kan de zaak niet bij Koninklijk besluit worden geregeld? Wanneer ik vraag naar de behoefte, dan heb ik het oog op de Grondwet. Art. 59 der Grondwet geeft de voorwaarden op van wettelijke regeling van Indische zaken. Omtrent sommige onderwerpen is de behoefte aan wettelijke regeling bij de Grondwet zelve erkend: het reglement op het beleid der Regering in Nederlandsch Indie wordt *door de wet* vastgesteld; het muntstelsel wordt *door de wet* geregeld; andere onderwerpen, de kolonien en overzeesche bezittingen betreffende, worden door de wet geregeld, zoodra de behoefte daaraan blijkt te bestaan. Voor mij is nu eenvoudig de vraag, of het gebleken is dat er voor de cultuurcontracten *behoefte* bestaat aan eene regeling *bij de wet.*

» Ik zal de geschiedenis der grondwetsherziening niet ophalen; zij is aan u allen bekend: ik zal alleen zeggen, dat naar mijne overtuiging de Grondwet in het aangehaalde artikel niet wettelijke regeling heeft toegelaten voor alle onderwerpen, maar die regeling heeft beperkt. En aan die woorden in den geest van de Grondwet zal men zich naar mijn gevoelen moeten houden. Ik erken, behoefte is geen denkbeeld, dat zich in het algemeen door bepaalde woorden laat omschrijven. Voor elk speciaal geval moeten, naar mijn gevoelen, de drie takken der wetgevende magt elkander overtuigen dat er behoefte bestaat; maar in het algemeen regels te stellen, *wanneer* die behoefte bestaat, is, geloof ik, eene onmogelijkheid. . . . . Ik verlang dus — zoo vervolgde de heer Duymaer van Twist — met het oog op de Grondwet, wanneer men wil hebben regeling van de cultuur- of van de suikercontracten bij de wet — zoodanige bijzondere redenen te hooren aanvoeren, als voor eene regeling bij de wet van *dit* onderwerp meer dan van andere onderwerpen pleiten. Ik kan mij niet tevreden stellen met algemeene redeneringen over de grootere voordeelen van wettelijke regeling boven regeling bij Koninklijk besluit; maar ik verlang van hen, die eene wettelijke regeling verlangen van de cultuurcontracten, speciale redenen voor zoodanige regeling. Zonder zoodanige redenen is het, naar mijne overtuiging, volgens de Grondwet niet geoorloofd, de bedoelde contracten bij de wet te regelen."

Gij ziet, Mijne Heeren, dat de heer Duymaer van Twist in 1858 in zijne uitlegging beperkter was dan ik. Maar in zijne rede van 10 Mei 1860 was dit het omgekeerde. Toen heeft die geachte afgevaardigde beweerd, dat hij de bedoelde regeling bij de wet (die hij in 1858 niet geoorloofd achtte) nu voorstond, en wel omdat de Minister van Kolonien eene reactionaire rigting volgde, dat is eene andere rigting dan de zijne.

Wie gevoelt niet dat zoodadig criterium geheel onaannemelijk is? Strikt door redenerende, komt men tot deze gevolgtrekking: is men het met mij eens, dan mag er geen wettelijke tusschenkomst plaats hebben; is men het met mij niet eens, dan wordt die vereischt.

Mijn gevoelen strookt met dat, nu tien jaren geleden, dus kort na de invoering der Grondwet van 1848, door den geachten afgevaardigde uit Deventer (den heer Thorbecke), destijds Minister van Binnenlandsche Zaken, uitgesproken in eene op den 5den Julij 1850 door hem gehouden rede, toen hij zeide: dat hij het zoo zeer als iemand betreurde, dat dit artikel (59) zóó in de Grondwet is opgenomen, vermits nu, indien het Gouvernement verklaart, de behoefte tot regeling van een of ander onderwerp niet in te zien, het dan niets baat of de geheele wereld ze wel inziet; hij kon niet toegeven dat men, uit hoofde men hier iets anders zou verlangen, ook eene andere uitlegging aan art. 59, alinea 4, zoude mogen geven.

Nu wil ik niet zeggen dat, als de Staten-Generaal, ten gevolge van het aan de Tweede Kamer toegekend initiatief, een voorstel van wet aan den Koning aanboden, in de strekking der motie van orde van den heer Wintgens, dit op het oordeel, of er al dan niet behoefte tot regeling bij de wet bestaat, volstrekt zonder invloed zou blijven, en of het dan ook onvoorwaardelijk raadzaam zou zijn, dat de Koninklijke sanctie daaraan wierd onthouden. Iets anders zou het zijn, of ik er de verantwoordelijkheid en de uitvoering van op mij zou willen nemen.

II. Art. 56 van het regeringsreglement heeft de zaak beslist. Daarbij is aan den Gouverneur-Generaal overgelaten om, in overeenstemming met de bevelen des Konings, maatregelen te nemen tot de daarbij op den voorgrond gestelde *instandhouding* zooveel doenlijk der op hoog gezag ingevoerde cultures, met inachtname der onder 1—5 voorgeschreven voorwaarden, en met het doel om te geraken tot den toestand onder 6°. omschreven. Van die maatregelen worden de Staten-Generaal niet onkundig gelaten. Het slot van het artikel bevat het voorschrift om er opgave van te doen in het jaarverslag over den toestand der overzeesche bezittingen, bedoeld bij art. 60 der Grondwet.

III. Gesteld de Regering had de onvoorzigtigheid begaan te erkennen, » dat er bestaat behoefte tot regeling bij de wet", dan zou daaruit volgen, dat zij in het bestaande geene verandering kon maken buiten de wet. Gesteld verder dat eene wetsvoordragt in dien zin bij de Tweede Kamer ware aangenomen, doch bij de Eerste werd verworpen; wat dan? Dan zou de onzekere toestand, welke zoo lang geduurd heeft, en waarover zoo te regt is geklaagd, voor een onbepaalden tijd worden verlengd, totdat het eindelijk mogt gelukken eenstemmigheid tusschen de drie takken der wetgeving, welligt niet anders dan door opoffering van beginselen en zamenhang, te verkrijgen.

IV. Gesteld eindelijk, er ware eene wet tot stand gebragt en deze werkte in één of meer punten verkeerd, zoodat er groote schade of stilstand uit voortvloeide, dan is eene afwijking of wijziging onmogelijk vóór dat er eene nieuwe wet tot stand kwame. En wie waarborgt dat dit, althans binnen een eenigzins korten tijd, zou plaats hebben, en dat, bij de aangenomen werkwijze en bij het groot verschil van meeningen, de dringend noodige veranderingen zouden tot stand komen, tijdig genoeg om groot verlies of groot leed voor te komen, ten ware de Gouverneur-Generaal de veronderstelde wet zou schorsen.

Te regt heeft daarom art. 56 het nemen van maatregelen aan den Gouverneur-Generaal overeenkomstig de bevelen des Konings opgedragen.

Men zal mij tegenwerpen: de motie van den heer Wintgens, welke de conclusie der Commissie, waarover thans beraadslaagd wordt, wil *handhaven*, wil niet alle maatregelen van cultuur en fabricatie bij de wet geregeld hebben; zij bepaalt zich tot het stellen van regels voor de *uitgifte* van contracten.

Dit beweren gaat uit van de stelling, dat die onderwerpen zóó afgescheiden van aard zijn, dat ze afzonderlijk kunnen worden behandeld. Ik begrijp dat men dus hebbe geredeneerd vóór dat men kennis had van de regeling; maar ik begrijp dit niet, nadat men, de regeling kennende, zich van het naauw, het onverbreekbaar verband heeft kunnen overtuigen.

Na alzoo te hebben zamengevat de hoofdredenen welke mij moesten weêrhouden de zaak bij de wet te regelen, wensch ik kortelijk de vraag te behandelen: waarom werd en wordt op nieuw daarop aangedrongen?

De geachte voorsteller der motie (de heer Wintgens) heeft (de cultuurcontracten met concessien voor spoorwegen vergelijkende) het gezegd: om namelijk gunstbetoon af te snijden, geen favoritisme, geen népotisme, gelijk regt voor allen.

Ik ben ook die leer in beginsel toegedaan; ik heb ze steeds verkondigd. Reeds in de zitting van 6 December 1852, toen ik lid der Kamer werd, heb ik het stelsel van uitbesteding van nieuwe contracten aanbevolen. Datzelfde heb ik vier jaren later bij het verlaten der Kamer in de zitting van 11 December 1856 meer in het breede gedaan; ik zal een gedeelte voorlezen van wat ik toen zeide:

» Ik zou het met den geachten afgevaardigde eens zijn dat daar, waar het geldt de oprigting van eene nieuwe onderneming, een nieuw contract, die weg en die wijze [uitbesteding] te beproeven waren, namelijk dat de Regering bekend maakte de voorwaarden waarop zij zoodanige contracten zou uitgeven. . . .

» En nu wat betreft de bestaande afloopende contracten . . . . Ik kan niet aannemen dat, in den tegenwoordigen toestand van de zaak, bij afloop van een contract het billijk en nuttig zou zijn om het uit te besteden. Het zou dit niet zijn, omdat de inrigting van zoodanig contract op voortduring van bestaan is gegrond, en omdat werkelijk in de meeste der bestaande contracten het uitzigt is geopend om ze later te verlengen.

» Ik geloof, dat te dien aanzien een middenweg moet worden bewandeld; dat men niet moet zeggen, dat men voor altijd eene soort van majoraat moet geven aan degenen die dat thans bezitten, reversibel op hunne erven of regtverkrijgenden; maar ik geloof dat men een middel moet zoeken om dat onbeperkt bezit in een beperkt te veranderen en later welligt aan de vrije mededinging over te geven. . . .

» Ik moet daarop wijzen, dat er groote ongelegenheden zouden ontstaan op Java door eene onberaden, overijlde toepassing van het stelsel van uitbesteding op de loopende contracten. De fabrieken toch en alle zich daarin bevindende werktuigen zijn het eigendom van den contractant; een nieuw contractant moet beginnen met op nieuw te bouwen en nieuwe machines te laten komen en op te stellen. Het is waar, dat in de contracten staat vermeld, dat ze tegen taxatie kunnen worden overgenomen, maar wie bepaalt de waarde? Die machines hebben hooge waarde voor dengene die het bedrijf aanhoudt, en niet eens slooperswaarde voor dengene die de fabriek niet voortzet, want de kosten van vervoer moeten er af.

» Ik heb deze beschouwingen in het midden gebragt, opdat eene voor velen zoo belangrijke zaak van twee kanten zou toegelicht worden."

Gij ziet, Mijne Heeren, dat mijne daden niet in tegenspraak zijn met mijne vroegere beweringen; daar ik altijd van gevoelen ben geweest, dat men tot het stelsel van uitbesteding moest komen; maar dat er voor de bestaande contracten eene overgangsperiode moest gegeven worden, en dat dit geboden werd zoowel door de billijkheid jegens de ondernemers, als door het geldelijk belang van den Staat.

Door de billijkheid. Er waren immers toezeggingen gedaan op verlenging, te regt of ten onregte, men mogt daaraan niet door uitvlugten te kort doen. In sterke bewoordingen is dit uitgedrukt, laatstelijk in een te Batavia uitkomend dagblad dat niet gewoon is de daden der Regering te verdedigen.

Dat gevoel van billijkheid is algemeen op Java; ook bij hen die geen belang bij de zaak hebben. Het miskennen daarvan zou een tegenstand hebben opgewekt, dien ik force d'énertie wil noemen

en dien men niet zou hebben kunnen overwinnen, zonder de toekomst der thans voor de schatkist zoo voordeelige suikercultuur in de waagschaal te stellen.

Door het geldelijk belang van den Staat vooral. Men heeft de regeling uitgekreten als eene onverpligte gift aan reeds zoo begunstigde lieden. Niets is minder waar dan dat.

Men vergeet, dat de contracten niet verlengd worden op de vroegere voorwaarden; dat hooger loon voor de bevolking, grooter aandeel voor het Gouvernement is bedongen; men vergeet dat die voor den fabrikant zoo veel minder voordeelige voorwaarden moeten worden toegepast op de nog loopende contracten, derwijze dat een deel der voordeelen, die de contractant anders ongestoord kon genieten tot aan de expiratie van zijn contract, moet opgeofferd worden om eene verlenging te verkrijgen.

Ik moet er nog bepaald op wijzen dat bij de nieuwe regeling het stelsel van uitbesteding in beginsel is aangenomen; dat het zal worden toegepast:

1°. op de ondernemingen, voor welke de contractanten de verlenging op den voet der regeling niet zullen verlangen;

2°. op alle nieuwe ondernemingen;

3°. op al de bestaande welke na de thans opengestelde verlenging op nieuw zullen expireren.

Men doet het voorkomen als of de nieuwe voorwaarden nog te gunstig zijn voor de bestaande contractanten. De uitkomst zal het wel anders bewijzen. Reeds is het mij bekend dat velen hoogst ontevreden zijn over de nieuwe voorwaarden en niet tot de voorgestelde verlenging zullen toetreden, maar hun contract zullen laten afloopen en dan de kans der uitbesteding zullen wagen.

Men ziet over het hoofd dat als al de afloopende contracten, waarvan de groote helft binnen een kort tijdsbestek expireert, zouden moeten worden uitbesteed, het aanbod verre de vraag zou overtreffen, en dit in dubbele mate bij de uitsluiting van Westersche en Oostersche vreemdelingen.

Men weet niet welke moeijelijke en schadelijke ondervinding het Bestuur in Indie reeds heeft opgedaan van uitbestedingen. Bij eene vorige gelegenheid wees ik reeds op de mislukte proef der uitbesteding van de pakketvaart in den Indischen Archipel. Ik zou er andere kunnen bijvoegen, bijv. van ondernemingen van transport; ik zal er *éène* noemen: eene uitbesteding had tot resultaat dat een bestaande contractant $^1/_{100}$ cent hooger inschreef voor den pikol per paal, dan een concurrent; aan dezen laatste werd de onderneming toegewezen; maar hij was evenmin als zijne borgen in staat om te praesteren wat hij had aangenomen en de Regering mogt zich nog gelukkig achten toen de oude aannemer de zaak weder wilde aanvaarden.

Het stelsel der uitbesteding van de cultuurcontracten, zal het slagen, moet proefsgewijze en geleidelijk worden ingevoerd. De geachte afgevaardigde uit Amsterdam, die thans een zoo groot voorstander is van uitbesteding bij expiratie van al de afloopende suikercontracten, waarom heeft hij de uitbesteding niet beproefd toen hij eene nieuwe soort van contracten invoerde, de houtcontracten, en die uitgaf niet bij uitbesteding, maar bij keus? Is het welligt omdat, toen het eerste en tot 1854 het eenig bestaande houtcontract, toen dat in 1840 bij uitbesteding werd aangeboden, er geen enkele gegadigde zich opdeed en dus alle concurrentie ontbrak?

Inderdaad, Mijne Heeren, bij eene overijlde toepassing van dat stelsel, terstond op alle afloopende contracten, zou de instandhouding der gouvernements-suikercultuur groot gevaar hebben geloopen. Die cultuur geeft thans p. m. f 6 000 000 zuiver voordeel 's jaars aan het Gouvernement. Volgens de nieuwe regeling zullen, uitgaande van de veronderstelling dat de prijzen dezelfde blijven, die voordeelen nog zeer toenemen, en wel in de eerste plaats door de meerdere levering aan het Gouvernement.

De oogst van 1859 van suiker uit gouvernements-aanplant bedroeg.	1 640 225	pik.
daarvan bleef ter vrije beschikking van de fabrikanten.	808 680	»
er werd slechts aan het Gouvernement geleverd.	831 545	pik.
Volgens de nieuwe basis zou ten minste aan het Gouvernement moeten geleverd zijn $^2/_3$, of. .	1 093 482	»
dus meer.	261 937	pik.
Het Gouvernement betaalt daarvoor f 8 en ontvangt eene waarde van f 16, dus voordeel f 8, is gelijk aan ruim . . . . f	2 000 000	

Ik wijs er op dat onder § 21 op bladz. 16 van het gedrukte Verslag der Commissie niet door de minderheid, maar *door de meerderheid* letterlijk wordt gezegd: » Men mag uit deze regeling een groot voordeel voor den Staat verwachten, daar, indien zij in 1857 in volle werking ware geweest, bij de toen behaalde prijzen, de Staat *tusschen de* $3^1/_2$ *en 4 millioen gulden meer* zou hebben getrokken." En na deze erkenning spreekt het verslag in de paragraaph die er onmiddellijk op volgt, van de bijzondere zorg der Regering voor de particuliere belangen der suikercontractanten, *ten nadeele van de schatkist en van het algemeen.* Welken naam zal men aan deze tegenstrijdigheid geven?

De zeer groote voordeelen, aan sommige contractanten in de laatste jaren te beurt gevallen, waaraan zijn die hoofdzakelijk toe te schrijven? Aan de invoering van een fixum van levering door den laatst afgetreden Gouverneur-Generaal, staande dat het onderzoek naar de suikercultuur plaats had.

Dat stelsel moge op zich zelf goed zijn als prikkel tot vermeerdering van het fabricaat, doch zoo als het werd toegepast, strekte het eenig en alleen tot voordeel van den contractant. Ik zal een voorbeeld aanhalen. In 1855 werden onder het bestuur van den Gouverneur-Generaal Duymaer van Twist gewijzigd de contracten Poerwodadie en Redjo Sarie, in de residentie Madioen, elk hebbende een aanplant van 400 bouws, en werd bepaald, dat voor eerstgenoemde onderneming aan het Gouvernement zou worden geleverd 23 pikols per bouw, voor laatstgemelde 17. Er is dus geleverd:

voor Poerwodadie $400 \times 23 = 9\,200$
» Redjo Sarie $400 \times 17 = 6\,800$

pikols 16 000

In het laatst bekende jaar 1858 heeft opgebragt:

Poerwodadie	20 284
Redjo Sarie	18 200
pikols	38 484

Volgens de nieuwe regeling zou daarvan $^2/_3$ aan het Gouvernement moeten worden geleverd, dat is 25 656 pikols. Het Gouvernement zou dus meer hebben ontvangen 9656 pikols, gevende een voordeel, à f 8, van f 77 248.

Bij deze contracten van 1855 werd de prijs door het Gouvernement aan den contractant te betalen gehouden op f 10 den pikol voor suiker, gelijk aan het standmonster n°. 18. Bij de nieuwe regeling is die f 8 den pikol standmonster n°. 16, dus weder een verschil van f 1 per pikol of van f 16 000. Op deze twee fabrieken toegepast is dus het verschil meer dan f 90 000 over een jaar.

De fabriek Pandjie in Bezoekie heeft over 1858 opgebragt 26 150 pikols met een aanplant van 500 bouws. De levering voor die fabriek is bepaald op 28 pikols per bouw, dat is 14 000 pikols.

$^2/_3$ van 26 150 zou zijn	17 434	»
verschil in het nadeel van het Gouvernement	3 434	»
à f 8.	f 27 472	
de prijs is bepaald op f 10 voor n°. 18; bij de nieuwe regeling f 8 voor n°. 16, verschil f 1 of over 14 000 pikols	14 000	
De nieuwe regeling is dus, bij toepassing op deze eene fabriek, 's jaars voor het Gouvernement voordeeliger	f 41 472	

Ik zal mij bij deze voorbeelden bepalen.

Die voor de schatkist zoo nadeelige bepaling van het fixum is bij de nieuwe regeling niet bestendigd. Op de wijze waarop daarbij de hoeveelheid aan het Gouvernement te leveren bepaald is, zal er genoeg prikkel overblijven tot vermeerdering van de productie, maar het Gouvernement zal er zijn aandeel in hebben. Daarom heeft dan ook niet de minderheid maar de meerderheid de theorie van het fixum afgekeurd en zich met het thans in de regeling aangenomen beginsel vereenigd.

Ik wil uwe aandacht niet vermoeijen met meerdere bijzonderheden of cijfers, maar ik wil er alleen op wijzen, dat bij de nieuwe regeling de prijs van f 8 over het algemeen minder is dan bij de loopende contracten; dat de fabrikant om voordeel te behalen genoopt zal worden, uit eene gegevene hoeveelheid riet meer suiker te vervaardigen dan tot nog toe het geval was; en dat de suikercultuur in het algemeen ook vermeerderd zal worden, waar dit met voordeel voor de bevolking en voor de ondernemers en gevolgelijk voor het Gouvernement zal kunnen geschieden.

Ik geloof niet te overdrijven als ik voorspel, dat de netto winst op de suikercultuur voor het Gouvernement van f 6 000 000, zoo als die nu is, tot f 12 000 000 of meer zal klimmen.

Over de jaren 1852—1855 bedroeg de productie per bouw over alle contracten op Java gemiddeld 32^{82}, over de jaren 1856—1858 39^{19}.—

Daar is vooruitgang, maar niet genoeg. Blijkens het voorkomende op pagg. 139 en 140 der gedrukte memorie der te Samarang vereenigd geweest zijnde contractanten zou de gemiddelde productie behooren te zijn 65 pikols, maar kunnen stijgen tot 98. Om daartoe te geraken, zijn nieuwe zeer kostbare toestellen een volstrekt vereischte. En wie zal de kapitalen daartoe aanwenden, wanneer hij niet weet dat niet een ander maar hij zelf, voor eenen bepaalden tijd althans, er de vruchten van plukken zal?

Daarom de verlenging van niet minder dan 10 jaren, zoo als trouwens vroeger heeft plaats gehad bij de expiratie der Pasoeroeansche contracten, en zoo als ook nu door het Indische Bestuur werd voorgesteld.

Om die verbeteringen in de fabricatie te brengen, wachtte alles op de zoolang verbeide regeling.

Met mijne overtuiging dat de regeling niet bij de wet moet geschieden, dat, zoo als die door mij ontworpen was, de Staat grootelijks zal worden gebaat, en dat aan niemand in het bijzonder eene gunst bewezen werd, stond ik tegenover de motie van orde van 11 Mei. Ik begreep wel dat het mijne stelling zeer moeijelijk zou maken, maar ik mogt niet aarzelen mijne overtuiging te volgen en zoo sta ik thans weder tegenover de conclusie der Commissie om die motie te *handhaven.*"

Wat zal het gevolg zijn zoo de Kamer zich met de conclusie vereenigt?

Ik moet het antwoord aan uwe wijsheid overlaten, Mijne Heeren. Naar mijn gevoelen zou die verklaring ten gevolge moeten hebben dat de Kamer het initiatief name tot het voorstellen eener wet, zoo als zij zou begrijpen dat die zou moeten zijn zamengesteld en waartoe thans alle elementen onder haar bereik zijn.

In verband daarmede zou naar de meening die ik de vrijheid neem te uiten, de conclusie moeten strekken om de medegedeelde regeling neder te leggen ter griffie, ten einde den leden de gelegenheid te geven, daaruit aanleiding te nemen tot het voorstellen eener wet over dit onderwerp.

Ik ga over tot de tweede conclusie, die betreffende de dading met den heer E. A. van Vloten.

Alvorens nu mijne beschouwingen te stellen tegenover die welke de meerderheid der Commissie hebben geleid tot het voorstellen dezer conclusie, moet ik mij de volgende algemeene opmerkingen veroorloven.

De eerste is dat vooral in een bestuur als dat der kolonien nu en dan zaken voorkomen, welke niet geheel naar vaste regelen kunnen worden beoordeeld, maar veel van subjective beschouwing afhangen.

Ik wil een voorbeeld noemen. In 1855, vóór dat Japan voor den algemeenen handel werd opengesteld, droeg de toemalige Gouverneur-Generaal den uitkoop van den kambangpachter voor, ten einde zijn handel voor gouvernementsrekening over te nemen. Daartoe werd de Gouverneur-Generaal gemagtigd, als het op doelmatige en niet te bezwarende wijs kon geschieden. Ik laat daar de doelmatigheid om als voorbereiding van vrijen handel het gouvernements-monopolie te versterken, ik laat daar de tijdigheid om dat te doen vóór dat Japan werkelijk zou worden opengesteld, maar ik wijs op de voorwaarden.

Aan den pachter werd toegekend voor de winstderving	f 250 000,00
Van hem werd overgenomen aan goederen en gebouwen voor eene waarde van	111 000,00
Te zamen . . .	f 361 000,00

Ter beoordeeling dezer transactie diene, dat de afkoop geschiedde voor de jaren 1855 en 1856, dat de pachter jaarlijks tot eene factuurswaarde van f 50 000 beperkt was. Men veronderstelde dus, dat hij f 250 000 op f 100 000 zou winnen; 't is mogelijk, dat dit het geval zou zijn geweest in handen van den pachter, maar in die van het Gouvernement was het verlies alleraanzienelijkst. Met cijfers kan ik niet aanwijzen hoe veel, of liever hoe weinig van de som van f 361 000 is te regt gekomen. Afzonderlijke rekeningen voor den kompshandel en voor den aan het Gouvernement overgedragen kambanghandel zijn mij niet onder de oogen gekomen. Maar dit is zeker, dat — om van geene winst te spreken — het verlies zeer aanzienlijk is geweest.

Toen die transactie ter mijner kennis kwam, vertrouwde ik wel, dat daarmede beoogd was het staatsbelang te bevorderen; doch hoezeer ik eene tegenovergestelde uitwerking daarvan verwachtte, stelde ik daarom toch, als lid der Kamer, geen onderzoek in, veel min een afkeurend votum voor.

Ik zou meer soortgelijke zaken kunnen aanhalen, maar ik bepaal mij tot deze enkele, om wèl te doen uitkomen hoe verschillend oordeel en handeling kunnen zijn.

De tweede algemeene opmerking, waarvan ik gewaagde, is deze: De beoordeeling eener handeling, zoo als de onderwerpelijke, kan zelden in abstracto, maar moet om billijk te zijn, in concreto geschieden.

In mijne lange ambtelijke loopbaan heeft zich zelden eene zaak voorgedaan, welke mij zoo onaangenaam is geweest als die welke tot de oorspronkelijke procedure aanleiding gaf. Van den eenen kant ontwaarde ik verregaande overdrijving in het vorderen van heerendiensten van de cultuurpligtige bevolking, en gevoelde ik diep de verpligting die op mij rustte om aan die overdrijving een einde te maken. Van den anderen kant had ik als grondslag van handeling een contract, waarvan de bewoordingen zoo zeer tot tweeërlei opvatting aanleiding gaven, dat de uitslag eener procedure alles behalve verzekerd was. Ik heb echter, in het belang van den Javaan, volgehouden. Ik geloof niet dat er ooit met meer vastheid en gestrengheid voor dat belang is gewaakt en gehandeld dan door mij in dit geval. Ik beken dat het voor mij eene groote voldoening was, toen het hoogste regterlijke collegie in Indie de Regering in het gelijk stelde, en toen het hoogste regterlijke collegie in Nederland die uitspraak bekrachtigde. Maar ik voeg er bij, dat toen het beginsel behouden was, ik het betreurde dat ten aanzien der vordering van schadeloosstelling met gelijke gestrengheid te werk zou worden gegaan, daar ik overtuigd was dat de contractanten (mannen die in de magistratuur en in de zeedienst eene eervolle plaats hadden bekleed en algemeen geacht waren) ter goeder trouw van hun regt overtuigd waren en als gevolg der overtuiging van hunne winstgevende onderneming ontzet werden. Het is mogelijk dat een gevoel van billijkheid, om niet te zeggen van meêwarigheid, op mijne handeling invloed heeft gehad. Maar zou het zoo laakbaar zijn daaraan eenigermate te hebben toegegeven, vooral als zulks kon geschieden zonder nadeel voor den Staat, zoo als ik hierna bewijzen zal, dat werkelijk het geval is?

Eene andere omstandigheid deed zich voor, welke de grootste en naaste aanleiding tot die dading was. Het was de executoriale verkoop van de fabriek van den heer van Vloten, voor de aanzienlijke som van f 206,000. Onverwacht was mij deze voorloopige ten-uitvoer-legging van het arrest, omdat ik de vervreemding der fabriek als onderpand onmogelijk achtte door het regt van eerste hypotheek, daarop bij het contract toegekend. 't Was deze omstandigheid, die een keerpunt in de zaak maakte. Toen ik het vernam, vroeg ik: welke waarde kon dat gebouw in de binnenlanden van Java hebben, wanneer er niet het uitzigt of de berekening aan verbonden was, dat met de fabriek ook de onderneming, de aanplant, zou verkregen worden? Het bleek mij al spoedig uit verschillende omstandigheden, dat werkelijk zoodanig uitzigt of berekening moest worden geacht te bestaan.

Tot regt begrip der zaak moet ik hier vermelden, dat toen de heer van Vloten zijne fabriek sloot, het Gouvernement de cultuur in het district Pangka niet gelijktijdig staakte; maar besloot dat, in afwachting van den uitslag der procedures, desniettemin met den aanplant zou worden voortgegaan, maar verminderd van 800 op 400 bouws, en dat het van die 400 bouws afkomstige riet in het openbaar zou worden verkocht, zoo als dan ook werkelijk jaarlijks heeft plaats gehad, en wel tot prijzen welke niet altijd het aan de bevolking verschuldigde plantloon konden dekken. Men mogt dus veronderstellen, dat de kooper van de fabriek Pangka er op rekende, dat òf die aanplant op gelijken voet, *te zijnen behoeve*, zou voortduren, òf dat hij er in zou kunnen slagen met de bevolking of hare hoofden tot zoogenaamden vrijwilligen aanplant van die 400, misschien wel van 800 bouws contracten te sluiten. Het gevolg van een en ander zou zijn geweest dat *geene* levering van suiker uit het district Pangka aan het Gouvernement zou plaats hebben, en dat de voordeelen, die er voor het Gouvernement het gevolg van zijn, misschien voor altijd zouden verloren zijn. De derving daarvan zou een groot verlies voor den Staat zijn geweest. Vroeger bragt Pangka hoogstens 30 pikols per bouw op. Neemt men nu als gevolg van verbeterde toestellen toekomstig eene gemiddelde productie van 36 pikols aan, en rekent men op een minimum van aanplant van 400 bouws, dan moet, volgens het nieuwe contract, het Gouvernement daarop jaarlijks ontvangen $^2/_3$ van $400 \times 36 = 9\,600$ pikols, waarop het voordeel à f 8 per pikol jaarlijks bedraagt f 76 800, of bij een aanplant van 500 bouws 12 000 pikols à f 8, winst = f 96 000. Het welbegrepen staatsbelang bragt dus mede, dat ten spoedigste eene nieuwe gouvernements-onderneming in het district Pangka tot stand kwam.

Ik moet de Kamer verzoeken, op deze omstandigheid bijzonder te letten, omdat zij een hoofdelement uitmaakt van mijne bewering, dat wel verre van 's Rijks belangen uit het oog te hebben verloren, deze door mij met zorg en gemoedelijkheid zijn behartigd geworden.

De vraag, of er, in den stand waarin de zaak zich bevond, aanleiding en grond tot eene transactie bestond, is door de minderheid der Commissie, om de daarvoor in het breede opgegeven redenen, *bevestigend* beantwoord. »Er was reden, het was zelfs raadzaam," zegt zij, »zich ten opzigte der vergoeding van kosten, schaden en interesten *toegevend* te betoonen en door eene dading *een einde te maken* aan allen verderen regtsstrijd."

De meerderheid erkende wel, dat een scherpzinnig pleitbezorger in ieder geval een tal van gronden zou kunnen opgeven, die, hoe onwaarschijnlijk ook, vrees aanjagen en een bevestigend antwoord konden uitlokken; maar zij kwam toch tot het resultaat dat er geene reden hoegenaamd was om eene transactie, waarbij het Gouvernement zich eenige noemenswaardige opoffering moest getroosten, te regtvaardigen.

Ik erken, Mijne Heeren, dat ik in dezen een scherpzinnig pleitbezorger tegen mij over had; maar ik nam tevens in overweging, dat een eerlijk pleitbezorger nooit zijnen client eene procedure zou hebben kunnen of mogen aanraden, wanneer er geene redelijke kans was die te winnen. De meerderheid der Commissie redeneert enkel uit de hypothese, dat de Regering zou zegevieren; maar was dit zoo zeker? Is niet de uitslag van elk proces onzeker? Hoe dikwerf valt niet eene uitspraak geheel anders uit dan men verwachtte? Oordeelt de regter in appèl naar de bedoeling van den regter in eersten aanleg of naar de letter van het arrest? En was deze in casu niet in het nadeel van het Gouvernement?

Nu de fabriek eenmaal in executie bij provisie verkocht was, welke onberekenbare moeijelijkheden en schadevergoedingen zouden er niet voor het Gouvernement uit gevolgd zijn? 't Is inderdaad onverklaarbaar, dat de meerderheid der Commissie deze mogelijke gevolgen zoo geheel over het hoofd ziet.

Maar behalve dat, al had het Gouvernement ten principale gezegevierd, de schaderekening zelve, in Indie nog niet gedebatteerd, zou denkelijk niet in haar geheel zijn toegewezen geworden. Er komen posten op voor die inderdaad aan veel tegenspraak onderhevig zijn. Het contract bepaalde dat voorschotten en plantloonen *in suiker*, tot den overeengekomen prijs, zouden werden terugbetaald. Was dus de vordering tot teruggave *in geld* niet betwistbaar, nadat de onmogelijkheid bestond om, ten gevolge van de ontbinding van het contract, suiker te leveren? Het Gouvernement had zich alleen voorbehouden de bevoegdheid, om het bij contract van 1842 verleend voorschot van kapitaal, *in suiker of in geld* terug te eischen. Deze keus bestond niet ten aanzien der jaarlijksche voorschotten noch ten aanzien van die voor plantloonen. Deze en meer andere gronden of schijngronden konden worden aangevoerd, die, zonder nu juist vrees aan te jagen, toch overweging verdienden. De eventualiteit, dat de schaderekening slechts voor een deel, misschien voor een klein deel, zou zijn toegewezen, schijnt bij de meerderheid der Commissie niet te hebben gewogen, hoe sterk de minderheid dit ook heeft doen uitkomen. Immers hetgeen als haar gevoelen in het rapport opgeteekend staat, luidt woordelijk als volgt:

» Omdat . . . . maar van veel meer gewigt is, dat de schadevergoeding, op grond van die veroordeeling gevorderd, in eersten aanleg met eene exceptie van niet-ontvankelijkheid was bejegend; de beteekende staat van kosten, schaden en interesten niet is bestreden en ten gevolge daarvan niet contradictoir onderzocht, en dat daarom, in beroep op den Hoogen Raad, zoowel de gegrondheid der opgeworpen exceptie als de deugdelijkheid van elken der posten, op den voormelden staat uitgetrokken, ter toetse moest worden gebragt, het debat van dien staat van schade hier te lande gevoerd.

» Omdat dit laatste niet slechts van zeer langen adem kan zijn, maar daar te boven van zeer onzekere uitkomst is, en het daarom voor iederen eischer tot schadevergoeding, bepaald ook voor dezen, raadzaam is den uitersten penning niet te blijven vorderen, maar zich met eene redelijke vergoeding te vergenoegen.

» Omdat de mogelijkheid bestond, dat de Hooge Raad de opgeworpen exceptie toewees en op dien grond het arrest van het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie van 3 Junij 1858 vernietigde, en in dat geval de voorloopige ten-uitvoer-legging, daaraan gegeven, de Regering van Nederlandsch Indie in ongelegenheid zou hebben gebragt en aan overdreven vorderingen der uitgewonnen partij blootgesteld."

Bestond dus, vraag ik, niet de mogelijkheid dat de schaderekening tot op, of onder het bedrag der transactie zou verminderd zijn geworden? Eene vraag welke ik aan regtsgeleerden wensch te onderwerpen, is deze: of ook in dat geval een scherpzinnig pleitbezorger geene aanleiding zou gevonden hebben om ter zake van den verkoop van het fabrieksgebouw een eisch tegen het Gouvernement in regten in te stellen? Waarom spreekt de Commissie alleen van dat gedeelte van het proces, dat eene schrijffout ten grondslag heeft? En waarom zwijgt zij over het andere gedeelte, dat zoo ingewikkeld en zoo betwistbaar is: het debat der schaderekening? Is hare voordragt daardoor niet onvolledig en heeft zij niet den schijn van partijdig te zijn?

Ik heb genoeg gezegd om te doen uitkomen, dat hier allezins termen bestonden tot transactie.

En welke was de eerste grondslag dier transactie? Het arrest, waarbij het contract tusschen het Gouvernement en den heer van Vloten ontbonden was, had het fabriekgebouw niet tot het eigendom van het Gouvernement verklaard. De daarvoor ver-

kregen verkoopprijs was dus evenmin het eigendom van het Gouvernement als dat gebouw; die prijs was nog niet in de staatskas gevloeid, maar gedeponeerd in de consignatiekas, in afwachting dat hij bij een arrest van den Hoogen Raad — zoo dit gunstig was — aan de staatskas zoude worden toegewezen. Deze betwistbare en betwiste som nu is gedeeld in twee gelijke deelen: de helft daarvan, tot een bedrag van f 103 000, is aan den Staat *gekomen*, de wederhelft is aan den heer van Vloten *verbleven*. En daarmede zijn alle de kwade, mogelijk zeer kwade gevolgen afgewend, welke uit het verlies der procedure voor het Gouvernement zouden zijn voortgevloeid, en is die lange, zeer onaangename zaak getermineerd geworden.

Maar er is meer, en hiermede ga ik nu over tot de behandeling der artt. 5 en 6 der transactie, waaromtrent de minderheid nadere inlichting verlangde.

De redenen waarom de heer van Vloten op nieuw als ondernemer voor Pangka is toegelaten en de onderneming niet is uitbesteed geworden, zijn de volgende:

1°. Die toelating maakt een deel uit der transactie, welke kan geacht worden dat zonder die voorwaarde niet zou zijn tot stand gekomen.

2°. De voorwaarden waarop de toelating plaats heeft, zijn volkomen in overeenstemming met de nieuwe grondslagen en dus dezelfde als waarop elk ander zou zijn toegelaten, dat is levering van $2/3$ van het product aan het Gouvernement tegen den prijs van f 8 per pikol, gevende bij een aanplant van 400 bouws eene jaarlijksche winst van f 76 800, zoo als hiervoren reeds is becijferd, of van f 96 000 bij een aanplant van 500 bouws.

3°. Nadat de fabriek door verkoop in andere handen was overgegaan zou de aanplant op gouvernementslast niet wel hebben kunnen worden volgehouden, zoo niet terstond een contractant met het Gouvernement optrad, met verpligtingen zoo als hiervoren omschreven. Reeds was aan het Indisch Bestuur voorgesteld en bij dat Bestuur in overweging, den gouvernements-aanplant over het jaar 1860 te staken. Hoogst waarschijnlijk zou, zoo als ik reeds heb doen uitkomen, de zoogenaamde vrije cultuur ten behoeve van den kooper der fabriek, de vroegere gouvernementscultuur hebben vervangen en gevolgelijk, op den duur, eene jaarlijksche winstderving van f 76 800 of f 96 000 voor den Staat hebben ten gevolge gehad.

Maar al had ook het Gouvernement zijne regten in dezen willen en kunnen handhaven door geen vrijwilligen aanplant toe te laten op de gronden bij de gouvernementscultuur ingedeeld, dan nog zou het bedenkelijk zijn geweest, met het oog op den onzekeren uitslag van het proces en de mogelijke kwade gevolgen daarvan, tot eene uitbesteding over te gaan vóór den eindafloop. Hoe vele jaren zouden hiermede hebben kunnen verloopen en de regtmatige voordeelen doen te loor gaan?

En al had het Gouvernement ook hierover heengestapt, in allen gevalle zou het die winst over twee oogstjaren hebben verloren. Immers volgens § 27, al. *c*, der algemeene grondslagen moet de aankondiging van eene uitbesteding minstens *één* jaar vooraf plaats hebben in de *Javasche Courant*. De tijd voor het doen dier mededeeling en het voorbereiden van de uitbesteding kan mede eenige maanden vereischen. Er zou dus zeker en ten allerminste *één* oogstjaar, doch hoogst waarschijnlijk twee oogstjaren mede zijn verloren gegaan, over welke het Gouvernement de winst op de te leveren suiker zou derven; het Gouvernement zou dan meer hebben verloren dan het bij de transactie opgeofferde deel eener zeer onzekere aanspraak op de gelden, in de consignatiekas voorhanden. Meer dan die som van f 103 000 zou het Gouvernement wel nimmer hebben kunnen verkrijgen. Blijkens den overgelegden brief van den procureur-generaal bij het Hooggeregtshof in Nederlandsch Indie, dd. 6 April 1859, aan den Gouverneur-Generaal, was de vordering niet op de borgen verhaalbaar, vóór dat deze gecondemneerd zouden zijn; en zij konden zelfs niet in regten worden aangesproken vóór dat door den Hoogen Raad zou zijn uitgemaakt hoeveel de principale debiteur voldoen moest. Ik vraag: wanneer zou die tijd gekomen zijn? En ik voeg er bij, dat, voor zoo verre mij bekend is, er ook geen andere borg bestaat, dan de heer A. A. van Vloten, op wiens naam het contract vroeger mede was gesteld, vóór dat het in Mei 1844 alleen op naam van E. A. van Vloten werd overgeschreven.

Ik heb, Mijne Heeren, de redenen ontvouwd, waarom terstond een nieuw contract moest worden aangegaan, en waarom dit in de transactie is opgenomen.

Er is nog een gezigtspunt, waaruit ik de transactie ook wensch te bespreken; het betreft het odieuse, dat men er over heeft geworpen, als of het eene uitvinding was eenig en alleen om bedektelijk en langs een omweg te doen, wat men niet openlijk durfde doen: gunstelingen te bevoordeelen. Ziehier, Mijne Heeren, wat er van is:

Mijn ambtsvoorganger had tot stelsel: » geen uitbesteding der contracten; het Gouvernement kieze, maar doe steeds goede keuzen." Ik erken dat, op zich zelf beschouwd, dat beginsel in vele opzigten de voorkeur verdient. Maar de mensch is in het algemeen te wantrouwend en te afgunstig, dan dat de voorwaarde » goede keuze" in de oogen van het publiek zou worden geacht vervuld te zijn. Naar mijn inzien moet in dit opzigt aan de algemeene meening, aan den tijdgeest worden toegegeven; dus: concurrentie, ongeacht de daaraan, bepaaldelijk voor de cultuurcontracten, verbonden bezwaren.

Uitgaande van zijn stelsel had mijn ambtsvoorganger bij zijne beschikking van 7 November 1856, n°. 639, na daartoe door den Koning te zijn gemagtigd, aan de heeren jhr. L. van Bronkhorst en J. G. A. Gallois te kennen gegeven, » dat na den afloop van het onderzoek dat op Java plaats vindt ten aanzien van de aangelegenheden der suikercultuur, door de Regering met hen wegens de genoemde onderneming (Pangka) zal worden gecontracteerd, onder bepaling van de uitgestrektheid der daaraan te verbinden aanplantingen van suikerriet op een minimum van 400 bouws, behoudens vergrooting van die uitgestrektheid tot 800 bouws, indien de plaatselijke omstandigheden dit toelaten."

Deze toezegging werd gegeven $1\frac{1}{2}$ jaar vóór mijne optreding.

In de maand September 1858 wendden de genoemde heeren zich tot mij met een request, houdende, in verband met den afloop van het plaatselijk onderzoek op Java, verzoek dat aan de toezegging gevolg zou worden gegeven.

Het was quaestieus of de beschikking van mijnen voorganger voor mij al dan niet verbindend was. Van den eenen kant was de toezegging gedaan uit naam der Regering, en is het in beginsel onbestaanbaar, dat eene regeringstoezegging jegens derden krachteloos zou worden door de optreding van een nieuwen Minister, van den anderen kant waren de voorwaarden, waaronder deze toezegging zou worden ten uitvoer gelegd, niet vooraf bepaald; zij kon dus, naar 't mij voorkwam, niet worden aangemerkt als voor de Regering volstrekt bindend; maar wie kan betwisten dat daaruit toch regtmatige en billijke aanspraken waren geboren?

Bij mijne beschikking van 17 December 1858, gaf ik aan belanghebbenden te kennen, dat ik genegen was aan de toezegging gevolg te geven, wanneer ten aanzien van de onderneming Pangka met een nieuwen ondernemer zou worden gecontracteerd, anders dan ten gevolge van openbare mededinging.

Bij een nader adres van Januarij 1859 verzochten genoemde heeren, dat ik deze mijne beschikking in nadere overweging zou nemen. Bij mijne nadere beschikking van 4 Februarij daaraanvolgende gaf ik in antwoord daarop te kennen, dat als de Regering mogt overgaan tot de beschikking over de onderneming Pangka, hunne verzoeken te dier zake en de aan hen gegeven toezegging niet buiten overweging zouden worden gelaten.

Zoo stond de zaak toen ik den verkoop vernam van het fabriekgebouw te Pangka, en toen ik begreep dat, wilde het Gouvernement de voordeelen der cultuur behouden, ten spoedigste een nieuw contract moest gesloten worden, zoo als ik dat hiervoren reeds in het breede heb uiteengezet.

Al hadden de familie-omstandigheden van den heer van Vloten hem veroorloofd zich op nieuw naar Java te verplaatsen, na al het gebeurde zou hij zelf niet hebben kunnen verlangen zich op nieuw te Pangka te vestigen. Het was dus overeengekomen, dat zoo de transactie tot stand kwam, hij zijne daardoor verkregen regten op een ander zou overdragen. Nu meende ik dat hierin de gelegenheid zou kunnen gevonden worden, zich van de toezegging van 7 November 1856 buiten schade van het Gouvernement los te maken. Ik deelde aan den pleitbezorger van den heer van Vloten die toezegging mede, en drukte daarbij het verlangen uit, dat zijn cliënt in de eerste plaats met den heer Gallois omtrent de overdragt zijner regten zou handelen. Konden zij het over de voorwaarden eens worden, dan werd daardoor ook deze bestaande moeijelijkheid voor het Gouvernement uit den weg geruimd. Die overeenkomst kwam werkelijk tot stand; de voorwaarden waarop de heer Gallois in de regten is getreden van den heer van Vloten, zijn vreemd aan het Gouvernement; hij heeft die regten niet van het Gouvernement, maar van den heer van Vloten à titre onéreux verkregen. De transactie moet dus op zich zelve worden beoordeeld; zij werd niet gesloten om den heer Gallois of wie anders te begunstigen, maar zij werd gebezigd als een middel om het Gouvernement van eene toezegging te ontslaan, waaruit latere reclames in of buiten regten hadden kunnen voortvloeijen. Dit is zoo waar, dat die toezegging eene belemmering had kunnen zijn tegen eene uitbesteding, daar het Gouvernement de gegadigden welligt niet geheel had kunnen vrijwaren tegen oppositie van die zijde.

Men heeft nog gevraagd, wat zou de onderneming hebben opgebragt, indien openbare mededinging had plaats gehad?

Mijn antwoord is: hoogst waarschijnlijk niets meer dan nu verkregen is. Het is kwalijk denkbaar, dat eenig gegoed en voorzigtig ondernemer bij uitbesteding zou hebben aangenomen, meer aan het Gouvernement te leveren dan $2/3$ van de productie. De contractant kan zijne winst alleen berekenen van het $1/3$, dat hem ter vrije beschikking blijft. De gronden in dat gedeelte van Java zijn niet zoo productief als in het oostelijk gedeelte van dat eiland. Rekent men op eene productie van 36 pikols per bouw, dan heeft de contractant 12 pikols vrije beschikking per bouw en daarop f 8 winst bij den tegenwoordigen prijs, dus f 96, of over 400 bouws f 38 400 en over 500 bouws f 48 000. Rekent men nu dat eene fabriek met nieuwe toestellen een zeer groot kapitaal vereischt, en trekt men de hooge renten voor kapitalen in Indie af van de zoo even berekende winst, dan voorwaar blijft het zuiver voordeel betrekkelijk al zeer gering tegenover allerlei kwade kansen en daaronder in de eerste plaats en hoofdzakelijk mogelijke daling der prijzen.

Er is eindelijk nog gevraagd: waarom, in strijd met de nieuwe grondslagen, het nieuwe contract voor Pangka voor een tijdvak van 20 jaren gegeven?

Mijn antwoord is: er bestaat geen strijd met den geest der grondslagen. Bij die grondslagen is voor nieuwe ondernemingen een termijn van 20 jaren gesteld, omdat, als er eene nieuwe fabriek moet worden gebouwd, dat tijdvak in billijkheid moet worden toegekend, als aequivalent voor de zeer groote kosten aan het oprigten eener fabriek verbonden. Welnu in zooverre staat hier de zaak gelijk met eene nieuwe onderneming; immers hier kon geene bestaande fabriek worden verbonden aan de onderneming. Zij was vervreemd. De ondernemer zal daarin moeten voorzien. De reden voor een tijdvak van 20 jaren is dus hier aanwezig.

En nu, Mijne Heeren, zal ik kortelijk het gezegde resumeren. Ik zal de uitkomsten of toestanden vergelijkend tegen elkander over stellen: 1°. in de hypothese, dat niet ware getransigeerd, en 2°. nu getransigeerd is.

In de eerste hypothese:

a. als het proces door het Gouvernement ten principale verloren was, zou de Staat niets ontvangen hebben van de geconsigneerde f 206 000, en aan een proces tot hoogst aanzienlijke schadevergoeding wegens den verkoop der fabriek zijn blootgesteld;

b. als het proces wel ten principale ware gewonnen, maar de rekening van kosten, schade en interesten slechts ten deele ware toegewezen, dan zou de geconsigneerde som van f 206 000 niet in

haar geheel in de staatskas zijn gevloeid; ook in dat geval zou een scherpzinnig pleitbezorger welligt aanleiding hebben gevonden, om het Gouvernement in nieuwe procedures te wikkelen;

c. als het Gouvernement zoowel ten principale als ten aanzien der schaderekening volkomen had gezegevierd, zou de staatskas uit dezen hoofde, maar met gemis der voordeelen uit de voortzetting der cultuur, ad minstens f 76 800 's jaars, f 103 000 eens geld meer genoten hebben dan thans;

d. al had men willen heenstappen over de kwade kansen van voortgezette procedures, en het contract bij openbare mededinging uitgeven, dan nog zouden daarmede twee oogstjaren verloren zijn gegaan en dus eene berekende winstderving zijn geleden van 2 maal f 76 800 of f 153 600; eene som te boven gaande die, welke aan den heer van Vloten bij transactie is verbleven.

In de tweede hypothese: door de transactie vervalt alle risico voor verdere procedures en schadeloosstellingen; door de transactie wordt van stonde aan een jaarlijksch voordeel, berekend op ten minste f 76 800, aan den Staat verzekerd, welk voordeel waarschijnlijk gemist zou zijn nog gedurende den tijd dat het proces kon duren, zoo niet voor altijd; door de transactie treedt het Gouvernement in allen gevalle twee jaren vroeger dan bij uitbesteding het geval zou zijn geweest, in het genot van dat voordeel, en verzekert zich dus eene som te boven gaande die waarop het eene betwistbare en betwiste aanspraak kon doen gelden.

Ik verklaar plegtig, dat ik gemeend heb en nog meen, dat op de thans uiteengezette gronden voor de afdoening dezer lang gerekte en ingewikkelde procedure, 's lands belang, wel verre van uit het oog verloren te zijn, met zorg en gemoedelijkheid is behartigd.

Het is mogelijk dat ik voorzigtiger had gehandeld minder 's lands belang op het oog te hebben gehouden, dan mijne stelling.

Menigeen zou welligt gezegd hebben: de procedures mogen nog lang duren, het Gouvernement moge tot groote schadeloosstellingen worden gecondemneerd, het moge de voordeelen op de cultures in Pangka hebben verloren en eene in 1856 gedane toezegging buiten alle gevolg blijven en nieuwe moeijelijkheden daaruit voortvloeijen, als ik maar buiten schot blijve.

Maar wat ondenkbaar is, dat is, als ik niet gemeend had, niets dan het goede voor te hebben en te betrachten, dan voorzeker zou ik deze handeling, waarop Nederland en Java het oog hebben, niet hebben tot stand gebragt met den scherpzinnigen pleitbezorger van den heer van Vloten, die tevens lid dezer Kamer en naar het bekend is een invloed hebbend lid der oppositie is.

Mijne Heeren, ik ben thans gekomen aan het einde van hetgeen ik over de conclusien wilde zeggen.

Mogt ik een tegenvoorstel doen, het zou zijn dat de Kamer die conclusien wijzigde door te besluiten:

1°. de stukken betreffende de suikerregeling neder te leggen ter griffie, ten einde de leden in de gelegenheid te stellen daaruit aanleiding te nemen tot het voorstellen eener wet. Daardoor zou de Kamer iets anders doen dan eene verklaring herhalen, welke tot geene uitkomst leidt, maar zou zij werkelijk hare vroegere verklaring handhaven, door den weg tot eene praktische uitkomst te openen;

2°. te verklaren, dat de Kamer *berust* in de door den Minister gegeven ophelderingen betreffende de dading over Pangka. Daardoor zou de Kamer noch goed- noch afkeuren. Zij zou zich onthouden eene regeringsdaad te veroordeelen, waarover de meerderheid der Commissie aan den betrokken Minister zelfs geene opheldering wilde gevraagd hebben.

Mag ik mij echter wel vleijen, dat de Kamer tot deze of soortgelijke wijziging der conclusien besluiten zal?

Ik weet, dat velen het mij ten kwade duiden, dat ik mij niet gevoegd heb naar het gevoelen der Kamer, uitgesproken ten gevolge der motie van orde van 10 Mei, en dat ik mij daardoor in hunne oogen heb schuldig gemaakt aan vergrijp jegens de magt, sommigen zeggen de almagt der Kamer; ik weet ook, dat men door dagelijks herhaalde scheeve voorstellingen en boosaardige insinuatien buiten deze Kamer, er in geslaagd is de onderwerpen der conclusie in een hatelijk daglicht te stellen. En toch vrees ik, dat deze Kamer zich vereenige met voorstellen van eene onvoltallige commissie; met voorstellen, welke de leden der minderheid hebben geweigerd mede te onderschrijven en welke zij, als geene leden dezer Kamer meer zijnde, buiten magte zijn hier te bestrijden; met voorstellen eindelijk van de overgebleven leden der Commissie, die in de zittingen van 10 en 11 Mei reeds de meening hadden voorgestaan, dat er behoefte bestond tot regeling bij de wet en die gevolgelijk, reeds bij den aanvang van hunne taak, geen onbevangen oordeel hadden, althans wat de eerste conclusie betreft, waarmede de tweede in een zoo naauw verband staat.

Deze beschouwingen konden wel eens weêrklank vinden in de publieke opinie. Ook deze maakt hare conclusien. Zij kon, zoo ge u met de voorstellen van de overgebleven leden der Commissie vereenigt, dat ook opvatten als eene afkeuring van de door mij in het koloniaal bestuur gevolgde rigting. Voor mij zou uwe uitspraak, wel is waar, die beteekenis niet hebben, want ik herinner mij en ik doe het met dankbaarheid, dat de heer Wintgens na het voorstellen zijner motie, den 11den Mei zeide: »Ik moet herhalen wat ik reeds in den loop dezer debatten heb gezegd, dat de motie, die ik de eer had voor te stellen, niet in het minst vijandig tegen den Minister van Kolonien is gerigt. Dit ligt verre van mijne bedoeling. Ik ben de eerste om te waarderen de rigting, die het bestuur van onze kolonien onder zijn beheer heeft genomen; ik stem met hem in omtrent hetgeen hij aan 't slot zijner voorlaatste rede zeide ten opzigte van den voorspoed dier gewesten, en ik wijt geen gering deel daarvan aan zijn beleid."

Ook de heer van Nispen van Sevenaer, lid der Commissie, sprak destijds herhaaldelijk in dien zin. Zoo hij zijne stem aan de motie gaf, het was volstrekt niet uit wantrouwen in den Minister.

Met zulke verklaringen voor mij zou het inderdaad als eene te ver gedreven gevoeligheid van mijne zijde kunnen worden beschouwd, zou ik van uw votum *in dezen* eene quaestie van vertrouwen maakte. Ik wil de quaestie der regeling van de suikercultuur en de dading wegens Pangka beschouwen als op zich zelf staande zaken, beheerscht door verschillende antecedenten en nevenomstandigheden.

Ik zeg dat niet, Mijne Heeren, omdat ik de behoefte, de dringende behoefte niet zou gevoelen, te weten: of mijne rigting door de Kamer wordt gedeeld; het tegendeel is waar.

Die rigting wordt dagelijks in het openbaar op het hevigst bestreden en mijne daden op de hoogste wijze gegispt. Ik kan er slechts één antwoord op geven: de ondersteuning der Volksvertegenwoordiging. Ik genoot die tot dusverre; moet ik die voor de toekomst derven, ik zou mij met de leiding der koloniale zaken noch kunnen noch willen blijven belasten. Ik verlang dus dat spoedig eene openhartige en grondige discussie, met eene daarop voorbereide en voltallige Kamer, daarover plaats hebbe. Bij die gelegenheid zal ook de hoofdquaestie van vrijen arbeid behandeld kunnen worden. Ik zal dan bewijzen kunnen overleggen van de groote misbruiken, welke daarmede niet zelden gepaard gaan; ik zal dan doen uitkomen, welke de gevolgen daarvan zijn voor bevolking en Gouvernement; en als de Kamer de waarheid zal kennen, zal zij zich niet door schijn laten misleiden of door overdrijving laten medeslepen. Hiermede doel ik ook op berigten, deze dagen verspreid betreffende de suikercultuur in Cheribon.

Maar welke is mijne rigting? Ik heb ze in een, zeven jaren geleden door mij uitgegeven geschrift over mijn bestuur in Indio, aangewezen in de volgende bewoordingen: »Ik bepaal mij voor het oogenblik tot de verklaring, dat ik van gevoelen ben dat, zoolang de Nederlandsche schatkist regtstreeksche geldelijke bijdragen uit de koloniale middelen evenmin ontberen kan, als de Nederlandsche handel en scheepvaart de welvaart en bedrijvigheid, die door het thans bestaande stelsel verspreid worden, ik in 's lands vergaderzaal mijne stem zal verheffen tegen het verlaten van beginselen, waardoor, naar mijne overtuiging, eenig en alleen dit tweeledig doel kan worden bereikt, zonder echter van eene aan onze bescherming en zorgen toebetrouwde bevolking meer te willen vergen dan met haar geluk en hare welvaart bestaanbaar is; dat ik elke overdrijving zal bestrijden en ijverig medewerken om beraden, nimmer stilstaande vooruitgang en verbetering, met zaakkennis en beleid daargesteld, opregtelijk te bevorderen, ofschoon ik daardoor niet geacht wensch te worden onvereenigbare stelsels te willen overeenbrengen. In dit opzigt maak ik de volgende woorden van onzen geleerden landgenoot, den hoogleeraar mr. C. W. Opzoomer, gaarne tot de mijne: »De verschillende elkander bestrijdende stelsels te vereenigen, is de altijd mislukte poging geweest van het eklekticisme. Maar wil men op den weg van het volksgeluk noch bestendig voorthollen, noch somtijds in diepen slaap liggen, om dan weder nog driftiger voort te hollen; wil men, met langzamen en zekeren tred, rustig voortgaan, en stelt men zich de geneigdheid om te behouden met het talent om te verbeteren, als het ideaal van den staatsman voor, — het is alleen de methode der ervaring die zulk een ideaal doet bereiken!""

Zoo schreef ik na mijne terugkomst uit Indie. Aan die verklaarde beginselen kunnen, naar ik vertrouw, mijne daden als Minister in algemeenen zin getoetst worden.

Ik herinner mij, Mijne Heeren, dat ik — het is lang geleden, het was in 1826 — in deze Kamer als aanschouwer tegenwoordig was, toen er werd beraadslaagd over eene leening, ten einde onze Oost-Indische bezittingen te hulp te komen, en dat bij die gelegenheid in ernst werd besproken het denkbeeld om Java, dat men met een calamiteusen polder vergeleek, te verkoopen of te verlaten. Toen ik nu twintig jaren geleden hier optrad als Minister van Finantien, en den waren staat van zaken had blootgelegd, waren slechts zeer weinigen in den lande, die aan de mogelijkheid geloofden om onze finantien te redden. Ik had vertrouwen op de eerlijkheid en de vaderlandsliefde van het Nederlandsche volk; maar mijne hoop was vooral gevestigd op de productive krachten van Indie, door middel van het zich pas ontwikkelend cultuurstelsel. Die hoop werd vertrouwen, toen ik gedurende eenige jaren het bestuur over Indie voerde; dat vertrouwen werd versterkt, toen ik op mijne terugreize door Britsch Indie de werking van een in vele opzigten tegenovergesteld stelsel met eigen oogen gadesloeg.

Men heeft voorspeld: de baten, die de kolonie afwerpt, zouden kortstondig zijn en de welvaart der bevolking zou verwoest worden. De uitkomst heeft het tegendeel bewezen: de baten zijn bestendig en toenemend geweest. Uit die baten hebben wij een groot deel der staatsschulden afgelost, en willen wij thans, zonder, zoo als elders geschiedt, daarvoor kapitalen op te nemen; spoorwegen en waterwegen maken, beide noodzakelijk tot bestendiging en vermeerdering der welvaart van het moederland. Op Java neemt de bevolking sterk en gestadig toe, niet alleen in getal, maar ook in welvaart. Ik zal er de bewijzen voor leveren. Laten wij dus *behouden*, maar zonder overdrijving en gepaard met gestadige *verbetering*. Tot verbetering is, vooral in den laatsten tijd, zeer veel gedaan. Ik zal er thans niet op wijzen, maar liever bijvoegen, dat er nog veel te doen overblijft. Wij hebben pligten te vervullen jegens onze landgenooten, in Indie gevestigd, maar vooral jegens de landzaten dier uitgestrekte en schoone gewesten. Wij moeten ze ten goede besturen, hunne welvaart bevorderen, hen zooveel mogelijk beschermen tegen alle onderdrukking, van welke zijde en onder welk voorwendsel ook. Maar ze laten in het genot hunner aloude instellingen en onder de leiding hunner hoofden.

Ziedaar, Mijne Heeren, het programma, waarop ik uwe ondersteuning bepaaldelijk zal vragen, waarmede ik wil staan of vallen. Tot instandhouding daarvan zou ik, zoo mijne krachten het toelaten, mij nog langer een leven van zorg, van opoffering, vaak van miskenning getroosten, maar mijne overtuiging verzaken, dat niet, voor niemand en voor niets.

TE 'SGRAVENHAGE, TER ALGEMEENE LANDS-DRUKKERIJ.